

„მოგზაური“ წელი-
წადში ღირს 5 მან.
ნახევარ წლით 3 მ.
ცალკე ნომერი 10 კ.
ადრესი: თფილისი,
ნიკოლოზ. ქ. № 44.

მოგზაური

საბჭოთაო დემოკრატიული
საზოგადოებრივი
10 საათ. შუადღის
1 საათამდე, და სა-
ღამოს: 6 სათ. 7 სა-
ათამდე.

სოციალ-დემოკრატიული პარტია

№ 36.

კვირა, 2 თებერვალი 1905 წლისა.

№ 36.

„მოგზაურის“ რედაქციისაგან: მოვკონებთ იმ ხელის-
მომწერთ, რომელთაც შემოსატანი ფული სრულათ
არ აქვთ გადახდილი, დასჩაწონ შემოტანა.

შინაარსი: უცნაური ლოლიკა, ფ. მახაძისა.—ფიციკალური
ცნობა.—სხვა-და-სხვა ამბები.—რუსეთის ქრონიკა.—უცნოეთის ქრონი-
კა.—შინაური მიმოხილვა.—ვინ იცავს სომხის პროლეტარიატს? ფ. მა-
ხარაძისა.—პროფესიონალური კავშირები დასავლეთ ევროპაში (თარგ-
მანი).—ღია წერილი გაზ. „ჩვენ. ვესტნიკის“ რედაქტორის, ბ-ნ
ნიკიტინის მიმართ, ვ. ვარტანიანისა.—წერილი რედაქციის მიმართ.—
განცხადებები.

უცნაური ლოლიკა.

ულოლიკობა ხშირი მოვლენაა როგორც ცხოვრებაში,
ისე მწერლობაშიაც. მაგრამ ულოლიკობაც არის და ულო-
ლიკობაც. ზოგიერთ შემთხვევაში თუ ულოლიკობაც მისატე-
ვებელ ცოდვით ჩაითვლება, სხვა შემთხვევაში იგი მართლაც
რომ მიუტყვევებელი ცოდვაა. ვინ მოთვლის რამდენ ლოლიკურ
ნახტომებს აკეთებს გაზ. „ივერიის“ მეთაურების ავტორი, მა-
გრამ უნდა გამოვტყდეთ, რომ ის ლოლიკური ნახტომი,
რომელიც № 174-ის მეთაურის ავტორს მოუვიდა, სწორეთ
რომ მიუტყვევებელ ცოდვით უნდა ჩაითვალოს, თუ სადმე სა-
მართალია. ჩვენ აქ არაფერს ვამბობთ ავტორის ისეთ ცილის
წამებაზე, როგორც არის, მაგ., ის გარემოება, რომ ჩვენ ვი-
თომც „ერი ფიქციათ“ მიგვაჩნდეს, რომ ჩვენ ვითომც სამუდ-
ამოთ გადგენილი გვქონდეს ხმარებიდან სიტყვები: ერი, სამ-
შობლო, ენა, ვინაიდან არც „ივერია“ და არც „ცნობის
ფურცელი“ ისე სიტყვას არ დაძრავენ, რომ ჩვენ ასეთი ცი-
ლი არ დაგვწამონ. რომ ჩვენ ერი ფიქციათ არ მიგვაჩნია,
რომ ჩვენ არ უარვყოფთ ენას, ეს ყველასათვის აშკარაა, ვინც
ჩვენ შეხედულებას ცოტათი მაინც გაცნობია, ვინაიდან რო-
გორც ერი, ისე ენა უტყუარი და თვალსაჩინო ფაქტია და
იმის უარისყოფა მხოლოდ ბრმას და სრულიად უვიცს შეუ-
ძლია, თორემ სხვას არავის. მაგრამ საქმე ის არის, რომ ჩვენ
ერი და ენა გვესმის სხვანაირათ, ვინემ ჩვენ მოწინააღმდეგეთ
და აი ეს განსხვავება იმათ ვერ შეუგნიათ, თუ არ სურთ,
რომ შეიგნონ. მაგრამ აქ ჩვენ ამაზე როდი ვლაპარაკობთ.

იმავე მეთაურ წერილში ჩვენი ავტორი განმარტავს კლას-
სობრივი ბრძოლის დედა-აზრს ისე, როგორც ეს ამესამე და-
სელებს» ესმით. თანახმათ ამ მოძღვრებისა საზოგადოება და-
ყოფილია რამდენიმე ერთიმეორის მოწინააღმდეგე კლასებათ,
რომლებიც ერთიერთმანეთს ებრძვიან სამკვდრო-სასიცოცხლოთ.
თანამედროვე ბურჟუაზიული საზოგადოება წარმოადგენს ორ

მთავარ საზოგადოებრივ კლასს, ბურჟუაზიას და პროლეტარი-
ატს, და ამ ორ კლასს შორის სწარმოებს შეუწყვეტელი სამ-
კვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლა. ეს ბრძოლა რო ბურჟუაზიის
დამარცხებით და პროლეტარიატის გამარჯვებით უნდა გათავ-
დეს,—ეს დღეს ყველასათვის აშკარა უნდა იყოს, ვინც თანა-
მედროვე ცხოვრების განვითარებას დაკვირვებული არის. ამას-
თანავე ჩვენ ვამბობთ, რომ ამ კლასობრივი ბრძოლის გარ-
შემო ტრიალებს დღეს მთელი საზოგადოებრივი ცხოვრება.
კლასთა შორის ბრძოლის თვალთა ხედვის წერტილიდან ვუ-
ყურებთ ჩვენ სხვათა შორის თანამედროვე ეროვნულ კითხვა-
საც. პროლეტარიატი ერთ წუთსაც ვერ დატოვებს კლასობ-
რივ თვალთა ხედვის ისარს. იმას საერთო არაფერი არა აქვს
ბურჟუაზიასთან, სულ ერთია რომელ ერს ეკუთვნის ეს უკა-
ნასკნელი. სულ სხვანაირათ იქცევიან ნაციონალისტები და
ნაციონალ-დემოკრატები. იმათი აზრით პროლეტარიატი ყვე-
ლა ერის ბურჟუაზიას ერთნაირათ როდი უნდა უყურებდეს.
ქართველი პროლეტარიატი, მაგ., ქართველ ბურჟუაზიასთან
ბრძოლაში უნდა ხელმძღვანელობდეს კლასობრივი პრინცი-
პით, მაგრამ უცხო ერის ბურჟუაზიასთან ბრძოლის დროს
მან უნდა დაუტევოს ეს პრინციპი, შეუერთდეს სხვა საზოგა-
დოებრივ კლასებს, ე. ი. თავის ერის ბურჟუაზიას, და ისე
ებრძოლოს უცხო ბურჟუაზიას არა კლასობრივ, არამედ
ეროვნულ ნიადაგზე. ჩვენ კარგათ ვიცით, თუ რას მოასწა-
ვებს ეროვნულ ნიადაგზე ბრძოლა უცხო ერის ბურჟუაზიას-
თან. ეს იქნება კლასობრივი ბრძოლის უარის ყოფა არა მარ-
ტო უცხო ერის ბურჟუაზიასთან, არამედ თავისივე ერის ბურ-
ჟუაზიასთანაც. და აი სწორეთ ეს წადიათ ნაციონალისტებს და
სწორეთ ამიტომაც გავიძახით ჩვენ, რომ ნაციონალისტები
ბურჟუაზიაში ახვევენ კლასობრივ ბრძოლასო. „ივერიის“ ხსენე-
ბული მეთაურის ავტორი ამას კიდევ ასეთ მოსაზრებას უმა-
ტებს. თუ ქართველმა, ერმა დღეს მარტო კლასობრივ ნია-
დაგზე დაუწყო ბრძოლა სომხის ბურჟუაზიას, ეს უკანასკნე-
ლი სულ მთლიათ დაისაკუთრებს მთელ ჩვენ მიწა-წყალს, კარ-
მიდამოს და სარჩო-საბადებელს. სომხის ბურჟუაზიას, თურმე,
ჩვენი ავტორის შეხედულებით, როდი ეშინია კლასობრივი
ბრძოლის, იგი თურმე ამ უკანასკნელის მოგონებაზე მხოლოდ
ეშმაკურათ იღიმება, და თითქო ქართველ ხალხს ასე ეუბნე-
ბა თავის გულში: რამდენიც გნებავდეთ კლასობრივ ნიადაგ-
ზე მებრძოლეთ, ოღონდ ეროვნულ ნიადაგზე ნუ მებრძოლეთ,
ვინაიდან კლასობრივ ნიადაგზე მე სრულეებით ვერაფერს
ჩამომჩებიოთ. აი ასე მსჯელობს „ივერიის“ მეთაურის გულ-
უბრყვილო ავტორი. და ის კი არ აგონდება, რომ სომხის
ბურჟუაზიას, თუ ქვეა აქვს, უფრო კლასობრივი ბრძოლის

უნდა ეშინოდეს და არა ეროვნულის, ვინაიდან კლასობრივ ნიადაგზე მას ებრძვის მისივე საკუთარი პროლეტარიატი, ისე როგორც ქართველ ბურჟუაზიას ებრძვის ქართველი პროლეტარიატი. საკვირველია, თუ ქართველ ბურჟუაზიას ეშინია კლასობრივი ბრძოლის, რათ სომხის ბურჟუაზიას არ უნდა ეშინოდეს? ქართველ ბურჟუაზიისთვის თუ ხელსაყრელი არ არის კლასობრივი ბრძოლა, რათ იქნება იგი ხელსაყრელი სომხის ბურჟუაზიისათვის? ეს ისეთი ულოლიკობაა, რომლის მსგავსი იშვიათათ მოიძებნება. თვით ჩვენ ულოლიკობით განთქმულ ჟურნალ-გაზეთობაში. ან შეიძლება ჩვენ ავტორს გონია, რომ სომხის ბურჟუაზიას როდი ებრძვის სომხის პროლეტარიატი კლასობრივ ნიადაგზე? ასე მხოლოდ ნაციონალისტი და ნაციონალ-დემოკრატი ფიქრობს; და არა თუ ფიქრობს, არამედ იგი ავრცელებს ასეთ აზრს თავის ერის პროლეტარიატში. ქართველი ნაციონალისტი გამოდის და ქართველ მუშა ხალხს ეუბნება: „შენ ქართველ ბურჟუაზიას კი არ უნდა ებრძოლო, რადგანაც მას შენთან საერთო ინტერესები აქვს, რადგანაც იგი საერთო კულტურას ქმნის; შენ სომხის ბურჟუაზიას უნდა ებრძოლო, რომელიც ჩვენ ერს მიწა-წყალს აბრძვის, სარჩო-საბადებელს გლეჯს ხელიდან, და ჩვენი საერთო მტერი სწორეთ ის არისო. ასე იქცევა, რასაკვირველია. სომხის ბურჟუა-ნაციონალისტი, და აი ორ ერის მუშა ხალხს შორის იბადება განხეთქილება. ჩვენ ვგმობთ და ვკიცხავთ ბურჟუაზიის ასეთ ოინებს და ხრიკებს თავის ბატონობის გასაფრცხვლებლათ და მუშა ხალხის დასახარავათ. ყველაზე უფრო უძლიერეს იარაღათ ამ საქმეში ჩვენ მიგვაჩნია კლასობრივი წინააღმდეგობის და კლასობრივი ბრძოლის შეგნება.“

ფ. მახარაძე.

ოფიციალური ცნობა.

(„კავკასია“ № 246).

ნამესტნიკის თანხმობით, კავკასიის პოლიციის უფროსმა დაუგზავნა ცირკულარო გუბერნატორებს, ოლქის უფროსებს, გუბერნიის, ოლქის და რკინის გზის ჟანდარმთა გამგებებს, პოლიცმეისტრებს, ოლქის და მაზრის უფროსებს. ამ ცირკულიარში მათ სახელმძღვანელოთ შემდეგი საფუძვლებია აღნიშნული.

მდგომარე წლის თებერვალში საქიროთ დაინახეს კავკასიის ნამესტნიკის თანამდებობის აღდგენა სრულის უფლებით. როგორც ამის შესახებ გამოცემულ უმაღლეს რესკრიპტიდანა ჩანს, უმთავრეს საქმეთ ცნეს დაუყოვნებლივ წესიერების აღდგენა კავკასიაში, რათა ამ კუთხეშიაც შესაძლებელი ყოფილიყო შიდა რუსეთში განზრახულ რეფორმების შემოღება.

იმ განზრახვით, უმჯობესათ ყოფილიყო ასრულებული ეს მიზანი, სხვათა შორის, საქიროთ ცნობილ იქნა დაარსება კავკასიის პოლიციის გამგის თანამდებობისა. ამ თანამდებობის შექმნით უნდა გაერთიანებულიყო მოქმედება სანამესტნიკოში პოლიციის სხვადასხვა ორგანოთა მოქმედებისა. ამ წლისა 22 მაისს გამოცხადდა უმაღლესი ბრძანება სენატის მიმართ, რომელიც შეეხება ამ საგანს; ამასთანავე გამოცხადებულ იქმნა დებულება კავკასიის პოლიციის გამგის შესახებ, რომელიც განსაზღვრავს ამ თანამდებობის სხვა და სხვა მოვალეობას. ამ დებულების მეორე მუხლის ძალით, პოლიციის გამგე ნამესტნიკის უმაღლეს ხელმძღვანელობით თვალ-ყურს იქერს და

ზრუნავს სახელმწიფო წყობილების და საზოგადოებრივ მშვიდობიანობის დასაცველად კავკასიის საზღვრებში.

ამ გვარათ, ნამესტნიკის დანიშნულებათა დასასრულებლად, პირდაპირ იმას ექვემდებარება ერთ-ერთი აქტიური ორგანო, რომელიც თვალ-ყურს ადევნებს ქვეყნის საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ ცხოვრებას, ვალდებულია დაიცვას სახელმწიფო და საზოგადოებრივი წესიერება.

უმაღლესი რესკრიპტი და უმაღლესი სახელობითი ბრძანებანი შეიცავენ უმაღლესის ნების გამოხატულებას იმის შესახებ, რომ საქიროთა დაარსდეს განსაკუთრებით უმაღლესი თანამდებობა კავკასიისთვის, შექტურვილი ისეთის უფლებებით რომლებიც შეძლებას მისცემენ დამოუკიდებლ ივ და საჩქაროდ გადაწყვიტოს ხოლმე ადგილობრივ ყველა საკითხი ამ ფართო და მდიდარ განაპირა ქვეყნის დაწყნარების შესახებ; ახალის თანამდებობის პირს ადგილობრივ უნდა შეესწავლა ქვეყნის საქიროებანი, თავის დროზე პასუხი უნდა გაეცა ხოლმე მცხოვრებლების მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილებით და მოესპო ყოველივე, რაც კი ხელს უშლიდა საზოგადოებრივ განვითარებას და ეკონომიურ აყვავებას.

ექვს გარეშეა, რომ ასეთი მძიმე საქმე კეთილად ასრულდება, თუ ნამესტნიკს დაეხმარებიან კავკასიის მცხოვრებნიც და იმის ხელქვეითი მოხელენი. ნამესტნიკმა არა ერთხელ გამოსთქვა თავისი რწმენა, რომ ამ საქმეში მას დაეხმარებიან ყველა წოდება და ხალხთა გონიერი ელემენტები; იგივე იყო გამოთქმული ზემოაღნიშნულს უმაღლეს რესკრიპტშიაც, მოხელათა შესახებ ნამესტნიკმა ეს გამოსთქვა შემდეგ დებუშაში: „დარწმუნებული ვარ, რომ ყველა მსახურნი (თავრობის დაწესებულებებში შეიგნებენ, რაოდენ საქიროთა ამ მძიმე დროს, ყოველი ძალ-ღონე ვიღონოთ და კავკასიაში კეთილდღეობა დავამყაროთ იმ სახით, რომელიც აღნიშნულია ხელმწიფე-იმპერატორის რესკრიპტში ჩემს სახელზე“.

რაც შეეხება კავკასიაში საპოლიციო ნაწილის გამგის თანამდებობის დაწესებას, საქიროთა აღნიშნოს, რომ ამით უნდოდათ კავკასიაში სხვადასხვა საპოლიციო დაწესებულებათა მოქმედების გაერთიანება. გაერთიანება არ შეიძლება იყოს მხოლოდ მეხანიკური, ე. ი. შეთანხმება იმ პირთა და დაწესებულებათა, რომელთაც მინდობილი აქვს პოლიტიკურ დანაშაულობათა დევნა და თავიდან აცილება, არამედ უნდა იყოს შეერთება და შეთანხმება ყველა დაწესებულებათა ენერგიულ საერთო მუშაობისთვის, რომელსაც საგნად უნდა ჰქონდეს საზოგადოებრივ წეს-რიგის დაცვა კავკასიაში, რისთვისაც საქიროთა შეგნებული შემოქმედებითი მუშაობა და არა უბრალო საპოლიციო ძიება. თუ იმას ვიქონიებთ მხედველობაში, რომ საზოგადოებრივ წესიერების დაცვა მარტო პოლიტიკურ მოღვაწეობას არ შეუძლია, არამედ ამისთვის საქიროთა საზოგადოების კეთილგონიერ ელემენტთა დახმარება, მაშინ, ჩემის აზრით, არც იმას უნდა ვივიწყებდეთ რომ საზოგადოება ასეთს დახმარებას მაშინ აღმოუჩენს მთავრობას, თუ ექნება იმისი ნდობა და პატივისცემა; ხოლო საზოგადოების ნდობისა და პატივისცემის მოპოვება მაშინ შეუძლია მთავრობას, როცა დაამტკიცებს, რომ მას მხოლოდ კანონიერების დაცვა წადიან და რომ, მას საზრუნველ საგნათ გაუხდია ყველა მცხოვრებთა კეთილდღეობა.

გავიცან რა საერთო ხასიათი კავკასიის სათანადო უფროსთა მოქმედებისა, სამწუხაროთ, უნდა ვაღიარო, რომ მათი მოქმედების ხასიათი არ შეეფერება მათის სამსახურის მოთხოვნილებათ, საზოგადოებრივ უზრუნველ-ყოფილებისა და სახელმწიფო წესწყობილების დაცვა მარტო მაშინ შეიძლება,

თუ სათანადო მთავრობა დაიმსახურებს მკვიდრთა ნდობას და დარწმუნებული იქნება, რომ მთავრობის წარმომადგენლები მარტოდენ მკვიდრთა კეთილდღეობას ემსახურებიან, განურჩევლათ კლასებისა, და თავის სამსახურის აღსრულების დროს მოხელენი მტკიცე და შეურყეველნი იქნებიან.

ჩვენ დავასახელებთ იმ გარემოებათ, რომელთაც ადგილი არ უნდა ჰქონოდა მოხელათა მოქმედებაში და რომელთა თავიდან აცილება საჭიროა. 1) ჩვენ არა ერთხელ შეგვიძინვეთ, რომ ადგილობრივ მთავრობის ორგანოთა წარმომადგენელნი ყოველივე მოძრაობის — მუშათა თუ აგრარულს მიზნით: ასახელებენ ბოროტ-გამზრახველთა აგიტაციას მათდამი რწმუნებულ რაიონებში და თხოულობენ ამ აგიტატორების გაძევებას, რის შემდეგაც ყოველივე მოძრაობა ვითომდა თავის-თავადაც ჩაქრებაო. ჩვენ არას ვიტყვით იმის შესახებ, რომ ასეთი აზრი ცხოვრებაში არა მართლდება, ვინაიდან ბოროტ-გამზრახველთა გაძევებით არავითარი მოძრაობა არ ჩამქრალა, ვიტყვით მხოლოდ, რომ ასეთი აზრი თეორიულადაც მართალი არ არის. ყოველივე აგიტაცია მხოლოდ მაშინ გამოიღებს ხოლმე ნაყოფს, როდესაც მას ნიადაგი აქვს ხალხში. მაშასადამე, ჩვენ ვერ დავუჯერებთ ადგილობრივ დაწესებულებათა იმ უფროსებს, რომლებიც ამტკიცებენ, რომ თუნდა, მაგალითად, სისტემატიური გაფიცვა ათასისა და ათი-ათასის მუშისა, რომელი გაფიცვებიც ხშირად სამხედრო ძალის ხმარებას გვაიძულებენ ხოლმე და ამ ძალის ხმარებას აღამიანთა მსხვერპლიც მოსდევს, მარტო რამდენიმე ბოროტ-გამზრახველის აგიტაციის ნაყოფი იყოს. ასეთი მსუბუქი ახსნა-განმარტება ამ დიად მოვლენათა, სამწუხაროდ, მარტო იმას ამტკიცებს, რომ სათანადო მთავრობა გულგრილად ეკიდება თავის თანამდებობათა აღსრულებას და არა სცდილობს ყოველ მხრიდან გამოირკვიოს, შეისწავლოს ეს მოვლენა. უამისოთ კი მე არ შემიძლია ნამესტნიკს გავაცნო საქმის ნაიღვლი ვითარება. ამასთანავე ჩემ მოხსენებაში ნამესტნიკისადმი ყოველთვის დავასახელებ ხოლმე იმ მოხელეთ, რომლებიც წინდაწინვე ზედმიწევნით გაცნობენ საქმის გარემოებას და ამითი საშუალებას მოგვცემენ, რომ ჯეროვანისა და სათანადო ზომების მიღებით თავიდან ავიცილოთ მომავალი სამწუხარო შედეგი. 2) ვინაიდან სათანადო მთავრობას ასეთი ყალბი წარმოდგენა აქვს საზოგადოებრივსა და კლასობრივ მოძრაობის მიზეზებზე, შევამჩნიე აგრეთვე, რომ ძალიან ხშირათ თხოულობენ ხოლმე ამა თუ იმ ბოროტ აგიტატორის სამშობლოდან გაძევებას. უნდა ვსთქვა, რომ რადგანაც სისხლის სამართლის წესის 1035 მუხლის ძალით სახელმწიფო წესწყობილების მტერთა წინააღმდეგ მოქმედებისათვის, მე არ შემიძლია მხარი დავუჭიროო ფართო პრაქტიკას ადმინისტრაციულ დასჯისას. მე მგონია, რომ ამგვარი ბრძოლა სახელმწიფო წესწყობილების მტერთა წინააღმდეგ, რომელ მტერთა გამრავლებას შეიძლება ადმინისტრაციულმა რეპრესიებმაც შეუწყოს ხელი, არამც თუ სასარგებლო არ არის, არამედ პირდაპირ მავნებელიცაა ჩვენთვის, ვინაიდან ასეთი ხშირი და სისტიკი ზომები ხალხის თვალში მთავრობას აბრუს უტეხავს და ეჭვსა ჰბადებს მის სამართლიანობა-თანდათანობაში. ადმინისტრაციული რეპრესია მხოლოდ იშვიათად და უსაჭიროეს შემთხვევებში უნდა იხმარებოდეს. ხოლო როცა ეს რეპრესია საერთო წესადა ხდება და იხმარება არაიშვიათ შემთხვევაშიც კი, აღელვებს და ამწვავებს ხალხს, სთესავს შუღლს მთავრობის წარმომადგენელთა შორის და ხელს უწყობს მთავრობის მტრებს, რომ ეს ზომები მთავრობის თვითნებობად მონათლოს. რაც შეეხება იმ გარემოებას, რომ ჟანდარმთა კორპუსის მოხელენიც მიმართავენ ხოლმე ამ ზომებს. ჟანდარმთა ოფიცრების

ულონობას ამტკიცებს, იმას, რომ ამათ არ ძალ-უძის საქმის რიგიანი გამოძიება, ანუ სათანადო დაფასება ამა თუ იმ აგიტატორის მოქმედებისა, რომელიც შეიძლება დასასჯელიც არ იყოს.

მაგალითათ, დღეს მე ხელთა მაქვს მოხსენება ჟანდარმებისა იმ ზირთა ადმინისტრაციულად დასჯის შესახებ, რომლებიც აგიტაციას ეწეოდნენ მუშათა, მეეტლეთა და ლაქიათა შორის და ის კი არ არის ნათქვამი, რომ ეს პირნი სრულიადაც არ ეკუთვნიან რომელიმე აკრძალულ ორგანიზაციას და აგიტაციას მხოლოდ ეკონომიურ ნიადაგზე ეწეოდნენ. ერთი მთვანის შესახებ ხომ საკმარისი საბუთებიც არ არის ნაჩვენები, მეორის შესახებ კი არის. ეს მეორე 17 წლის ჰაბუკია და ისეთი საქცელიც ჩაუდენია, რომ იგი განსამართლებულ უნდა იქმნას სისხლის სამართლის წესით და პასუხის გებაშიც მიუციათ, მაგრამ არც ჟანდარმს და არც ბრალმდებელს საქიროთ არ დაუხანავთ მისი წინასწარი დაპატიმრება, ვინაიდან საქმაო საფუძველს ვერა ბოულობდნენ. ვიმეორებ, რომ, ფაქტიურად დაუსაბუთებელი მოხსენება არც კი უნდა წარმოედგინათ. ამ ორ კაცს სულ სხვადასხვა დანაშაულის ჩადენა ბრალდებათ, და მათთვის ერთსა და იმავე სასჯელის დადებას კი თხოულობენ. როდესაც ეს მოხსენება ნამესტნიკს წარუდგინე, ნამესტნიკმა მოისურვა მხოლოდ მეორეს დასჯა სისხლის სამართლის 1035 მუხლის ძალით და მიბრძანა ორივენი გამეთავისუფლებინა და თან გამეფრთხილებინა, რომ თუ კიდევ ჩაიდენდნენ რაიმე დანაშაულს, მაშინ კი გადასახლებულ იქნებოდნენ.

მეორე შემთხვევა. საქმის გამოძიება პოლიციის ცნობებით ქალაქის გამგეობაში არა კეთილსაიმედო მოსამსახურეთა, რომლებიც გაიფიცნენ და ჯამაგირის მომატებას თხოულობდნენ, მოახდინა ჟანდარმთა კორპუსის ოფიცერმა. გამოძიება უმთავრესად დამყარებულია გაფიცვის პირობების გამოკვლევაზე, მაგრამ ძრიელ ნაკლები საბუთები კი აღმოჩნდა. სხვათა შორის ძნელი გამოსაძიებელი აღმოჩნდა ჩვენება რამდენიმე კაცისა ერთის შესახებ, რომელიც ვითომ აკრძალულ სარევილიუციო წიგნაკებს აკითხებდა სხვებს. გამოძიებაში მოხსენებულია მეორე მოუსვენარი კაცი, შეიძლება დანაშავეც კი, მაგრამ, ამის დასასკვნელად საქმაო საბუთები ვერ შეუკრებინათ. აქედან ის დასკვნა უნდა გამოვიტანოთ, რომ ჟანდარმთა ოფიცერი გამოძიების დროს ყალბ გზას დაადგა და გამოძიების საგნად თავისთავათ უმნიშვნელო ფაქტი აირჩია--გაფიცვა მოსამსახურეთა ჯამაგირის მომატების მოთხოვნით — ფაქტი, რომელიც ან არავითარ ჟანდარმთა გამოძიებას არ საქიროებდა, ან ამ აფიცერმა ვერ მოახერხა აღმოეჩინა ფაქტები ქალაქის გამგეობაში მოსამსახურეთა არა კეთილ-საიმედოებისა. ამ საქმის გამო კი ადგილობრივი მთავრობა რამდენიმე კაცის გადასახლებასა თხოულობს, ამავე დროს ამავე საქმიდანვე სჩანს, რომ სამი ბრალდებულთაგანი დასჯილ უნდა იქნეს სისხლის სამართლის 1035 მუხლის ძალით, თუმცა არც ერთი მათგანი დატუსაღებული არ არის.

ეს მეორე საქმე თვალსაჩინოთა ყოფს, რომ მთავრობის ადგილობრივი წარმომადგენელნი სათანადო გულმოდგინებითა და დაკვირვებით არ ებურობიან თავის სამსახურის მოვალეობის აღსრულებას. სულ უბრალო საქმეა და ნ წყურცული ქალაქი კი გაუჭრელებიათ, თუ იმ მიწერ-მოწერას არ ვიანგარიშებთ, რომლებიც საქმეში არ არის ჩაკერებული და რომელიც წარედგინა ნამესტნიკის საბუქოს და ზედმეტი და უსარგებლო დროს დაკარგვა გამოიწვია, ვინაიდან სასტიკ რეპრესიულ ზომების მიღება იმ უმნიშვნელო გაფიცვისა გამო, რომელიც გამგეობის კედლებს არ უნდა გასცილებოდა,

არამც თუ გააწვავებდა იმ პირთ, რომელთაც ეს რებრესია დაადგებოდათ, არამედ აღელვებდა კიდევ მცხოვრებთ და სამხედროება მთავრობის წინააღმდეგ, რადგანაც ამ რებრესიების მისაღებათ საჭირო საბუთი ხელთ არ გვეჭირა.

3) შევამჩნიე აგრეთვე, რომ ხშირათ ატუსაღებენ ხოლმე სხვა და სხვა პირთ, თუმცა საამისოთ საკმაო საბუთები არა აქვთ. ასეთი ამბავიც მომხდარა, რომ ჟანდარმის აფიცურს დაუტუსაღებია კაცი, და თავის გადაწყვეტილების პირი ბრალმდებელისათვის არ გაუგზავნია—რასაც კანონი სასტიკად თხოულობს—და არც თავი შეუწყუხებია საქმის გამოძიებით. კაცი იგი ორ კვირაზედ მეტი იჯდ ციხეში და განთავისუფლებულ იქნა მხოლოდ მაშინ, როცა ეს ბრალმდებელი მოითხოვა ამ ტუსადის საჩივრისა გამო. ამასთანავე აღმოჩნდა, რომ ეს კაცი სრულიად უდანაშაულო ყოფილა და ჟანდარმის აფიცურს ცოტა თავი რომ შეეწუხებინა, დატუსაღების რამდენიმე საათის შემდეგ, სრულ სიმართლეს შეიტყუებდა. უნდა ახსოვდეთ სათანადო მოხელეთ, რომ თავისუფლების წართმევა და კაცის მართოდ-მართო გამოძევადვა ოთახში ისეთი დიდი სასჯელია, რომ სასტიკი ზომები უნდა იქმნეს მიღებული იმათ წინააღმდეგ, რომლებიც ასეთ სასჯელს ვისმე უსაბუთოთ მიაყენებენ. 4) თუ მთავრობის წარმომადგენელთა მიერ ჩადენილი თვითნებობა აბრუს უტყუებენ ამ მთავრობას ხალხის თვალში და ხალხს სამართლიანად აღელვებს, არა ნაკლებ ასუსტებს და ამცირებს მთავრობას ის გარემოებაც, რომ მთავრობის წარმომადგენელნი გულგრილათ ეკიდებიან თავის მოვალეობის აღსრულებას და მთელის თავის ძლიერებით არ გამოიჩინენ ხოლმე იმ უფლებათ, რომელიც მათ აქვთ მინიჭებული. სწორეთ ამ გარემოებით აიხსნება ის მოვლენა, რომ ხალხი, რომელიც აქამდე ემოჩილებოდა კანონიერ მთავრობას, ხედავს რა მთავრობის სისუსტეს, დღეს გადაუდგა მას და დემორჩილა საიდუმლო კომიტეტებს. ამ გვარი მოვლენა აიხსნება მართო იმით, რომ მთავრობის მოხელენი მთელის წლების განმავლობაში ყურადღებას არ აქცევდნენ ხალხის მწუხარება-დაღონებას, გულგრილად ექცეოდნენ თავის მოვალეობათა აღსრულებას და ამიტომაც, მოულოდნელათ, ხალხის გარეშე დარჩენ. ის ხალხი, რომელმაც დაინახა სისუსტე მთავრობის ორგანოთა, დემორჩილა იმ საიდუმლო კომიტეტებს, რომლებიც ხალხსაცა და თვით მთავრობასაც ტერრორით უმკლავდებიან. ამ გვარი უწყისობა და ანარხია დიდათ მაზარალებელია სახელმწიფო წესწყობილებისათვის. ხოლო მთავრობის წარმომადგენლები თავის დროზე რომ დაჰკვირვებოდნენ ხალხის გაჭირვებას, ან სავსებით შესდგომოდნენ მათდამი მინაჭებულ უფლებათა აღსრულებას, ამისთანა ამბავი არ მოხდებოდა.

5) სამწუხაროთ ასეთივე გულგრილობა მოჩანს ზედამხედველ ორგანოების მოხელეთა მხრივ სარეგოლიუციო მოქმედების აღმოფხვრის დროსაც. ეს მოხელენი გამოეკიდებიან ხოლმე ისეთ მოვლენებს, რომელთაც არავითარი სარეგოლიუციო მიზანი არა აქვს, ასტყენ ხოლმე დაუსრულებელ მიწერ-მოწერას და თავისი პირდაპირი დანიშნულება კი—აღმოჩენა მთავრობის მოწინააღმდეგეთა და მათ მოქმედებათა აფიცვებათ. ამასობაში სახელმწიფო წესწყობილების მოწინააღმდეგენი ძალას იკრებენ, სარგებლობენ მთავრობის წარმომადგენელთა ცალ-მხრივ გატაცებით და თავის ქადაგებას ყველგან ავრცელებენ. კავკასიის ჟანდარმთა ერთ-ერთ სამმართველოს უფროსი მთელის წლის განმავლობაში გულმშვიდათ აღნიშნავდა ხოლმე იმ გარემოებას, რომ ჯარის ერთ-ერთ ნაწილში ვიღაცები სახელმწიფო წესწყობილების საწინააღმდეგო მოწოდებათ ავრცელებდნენ და თან დასძენდა ხოლმე

დამნაშავეთა აღმოჩენა ვერ მოხერხდაო. ასეთის გულგრილობის შედეგმა აღარ დაიგვიანა. ახლა იგივე უფროსი იუწყება: ჯარის ამ ნაწილში შესამჩნევი მოძრაობა აღიწყობდა თავის მთავრობას პირდაპირი უკმაყოფილებაც კი გამოიქვეყნებდა „ცული საქმელი“ მოიმიზეზაო. ამ გვარად, რეგოლიუციონერებმა იქაც კი მიაღწიეს, სადაც მათ ყოველგვარი გზა დახშული უნდა ჰქონოდათ.

6) აქამდის აუსრულებელი რჩება კავკასიის პოლიციის უფროსისადმი ინსტრუქციის მე-13 §, რომლის აუსრულებლობაც ძირელ ხელს მიშლის. უმაღლესი მოხელენი მოვალენი არიან დაწვრილებით აუხსნან და განუმარტონ აღმასრულებელ ორგანოებს, თუ რა დროს უნდა მიმართონ ხოლმე იარაღს. ექვს გარეშეა, რომ კავკასიის ცხოვრების განსაკუთრებული პირობები დაუყოვნებლივ თხოულობს იარაღის ხმარებას იქ, სადაც საჭიროება მოითხოვს, მაგრამ ისიც ექვს გარეშეა, რომ იარაღის უადგილოადგილას ხმარებაც, მცხოვრებთა შორის დიდ უკმაყოფილებას და გულისწყრომას იწვევს და ხალხსა და მთავრობის შორის შუღლსა სთესავს, ამიტომ უფროსებმა უმცროსებს გადაჭრით უნდა განუმარტონ ხოლმე იარაღის ხმარების დრო. ვიმეორებ იარაღი, დაუყოვნებლივ უნდა იხმარებოდეს, იქ, სადაც საჭიროა, მაგრამ თუ ამ საჭიროებამ განვლო, ან არა ყოფილა ასეთი საჭიროება—იარაღის ხმარება თვითნებობად უნდა ჩიოვადლოს. მაგალითად, დამნაშავის დაჭერის დროს, საჭიროა იარაღის ხმარება, მაგრამ თუ დამნაშავე უკვე შეიპყრეს, შეპყრობილის ცემისა და ზედმეტ შევიწროებას ადგილი აღარ უნდა ჰქონდეს.

მე თვითონ ხელს შეგუწყობ იარაღის ხმარებას მაშინ, როდესაც საჭიროა, მაგრამ ამავე დროს სასტიკათ მოვეპყრობი თანამდებობის პირთ, თუ იმათ რაიმე თვითნებობა და ძალმომხრე გამოიჩინეს.

სხვა და სხვა ამბები.

— 11 სექტემბერს ქ. ბაქოში, ბიბი-ეიბათში; „ელექტრონული ძალის“ შენობაში მთავრობის საწინააღმდეგო კრება გაუმართავთ. ამიტომ ქ. ბაქოს დროებით გუბერნატორმა სამხედრო დროის წესების მიხედვით აღმინისტრატულიათ დასაჯა ციხეში დაპატიმრებით: 18 კაცი სამი თვით, 16 კაცი — ორ-ორი თვით და 27 თითო თვით. (ბაქო).

— ვარშავაში 22 სექტემბერს სამხედრო სასამართლომ სიკვდილით დასაჯა გადაუწყვითა იოაკი ორიმას, რომელსაც კაზაკ ლუკოვის მოკვლა ბრალდებოდა.

— შინაგან სექმეთა მინისტრმა ცირკულიარით გუბერნატორებს აუწყა, წარმომადგენლების არჩევის საქმეში თქვენ ნუ ჩაერევითო.

— 22 სექტემბერს მოსკოვის უნივერსიტეტი დროებით დაიკეტა რექტორის განკარგულებით. ამის შესახებ შემდეგი ენობებია: კრებაზე, რომელიც მხოლოდ სტუდენტებისთვის იყო ნებადართული, ბევრი არა-სტუდენტიც დაესწრო. რექტორმა, რომელსაც ეს გარემოება ამ უცხო პირებისთვის და თვით სტუდენტებისთვისაც საშიშათ მიჩნდა, კომისია დანიშნა. კომისიამ უნივერსიტეტის დროებით დაკეტვა გადაწყვიტა. თორმეტ საათზე ხუთასამდე სტუდენტი შეიკრიბა და რექტორს კრების გამართვა სთხოვა. კრება სამს საათს გაგრძელდა. კრებაზე რექტორი მოვიდა და თხოვა სტუდენტებს, უცხო პირები არ შეეშვათ, რადგანაც ეს კრება უცაბედათ შესდგა, სტუდენტებმა რექტორთან დებუტაცია გაგზავნეს და თხოვეს, ამ მოკლე ხანში სტუდენტთა საერთო კრების გა-

მართვის ნება მიეცა. რექტორმა უზახუხა, რომ ამ საკითხს საბჭო გადაწყვეტავსო. უნივერსიტეტი შაბათს ან სამშაბათს გაიხსნება.

— ქსნის ხეობიდან (დუშეთის მაზრა) გვატყობინებენ: უმთავრესი სოფლები ყაზახებით მოიფინა. თითქმის ყოველ დღე ატყვევებენ თითო-ორი კაცს. გლეხ-კაცს, ეტყობა, გული არ უტყდება, არ ეუცხოვება, რასაცა ხედავს. ქართლული სიღინჯით იკავებს თავის დელვას. წინააღმდეგობას არ იჩენენ.

ამ ხანში წითელი რაზმისა აღარა იმის-რა. ხალხში ამ რაზმს საპატიო სახელი უჭერია, ვინაიდან ეს რაზმი თავ-განწირვით დევნიდა ქურდებს, ყაზაღებს. ამ დღეებში იპოვეს გვამი გათქმული ქურდისა. იმის მოკვლას აწერენ წითელ რაზმს, რაზმდაც უმადლიან, თუმცა გლეხი კაცი არც ყოფი-ლა და არც არის სისხლის მოყვარული.

— გ.ზ. „კავკაზ“-ში 25 სექტემბერს მომხდარ ამბების შესახებ დაბეჭდილია:

„გვარას, 25 სექტემბერს, ქალაქ თფილისში გაისროლეს ცხრა ყუმბარა. პირველი ყუმბარა ისროლეს საღამოს 7 საათსა და 20 წუთზე ორთაჭალაში პოლტავის ყაზახთა სოტ-ნის ყაზარმებთან. ესროლეს ყაზახთა რაზმს. ყუმბარისაგან დაქრა ერთი ყაზახი და სამი სალდათი თფილისის პოლკისა, ადგილობრივ კამანდისა და ნიჟეგოროდის დრაგუნთა პოლკისა; დაიჭრა აგრეთვე რამდენიმე გარეშე კაცი, მათ შორის არტემ საბოვი, რომელიც ამ ყამათ საავათმყოფოშია. მსუბუქათ დაჭრილნი მიხეილ ფარაჯანოვი, სისაკ სააკოვი და სარქის ხარაზოვი მიხეილის საავათმყოფოში ჭრილობის შეხვევის შემდეგ მინ წავიდენ. მეორე ყუმბარა, იქვე ვასრო-ლილი, არ გასქდა. შეიპყრეს რამდენიმე კაცი, მათ შორის ავაქ არუშანოვი, რომელმაც ყუმბარა გაისროლა.

ყუმბარა გაისროლეს აგრეთვე ბროსსეს ქუჩაზე (მესამე საპოლიციო ნაწილი). აქ ოთხი ყუმბარა გასქდა. ბოროტ-მომქმედნი მისულან ყაზახთა ნაწილის ყაზარმასთან, რომე-ლიც საპიორის ბატალიონის ყაზარმის უკან არის, და ალა-ყაფის კარებიდან ეზოში ზედიზედ ოთხი ყუმბარა შეუგდიათ. გამსქდარ ყუმბარის ნატეხებით დაიჭრენ ყაზახები მაქსიმ შე-ლუტკო და კუზმა სერედა. ეს უკანასკნელი 25 სექტემბრის ღამეს საავათმყოფოში მოკვდა. ყაზახები გარეთ გავარდნენ და დაედევნენ გაქცეულთ, რომელთაც ეტლი უცდიდათ; ამ-სთან სროლაც დაუწყეს. თავის მხრივ ბოროტ-მომქმედებმა რევოლვერებით ასტეხეს სროლა. ყაზახებმა ერთი იქვე მოჭ-კლეს და უნახეს ყუმბარა. ორი კი ეტლში ჩაჯდა და გაიქ-ცა. ამათ მსუბუქათ ხელში დაჭრეს ერთი ყაზახი. დევნისა და სროლის დროს დაშავდენ შემთხვევით გამვლელნიც. სასიკვ-დილოთ დაიჭრა და მიხეილის საავათმყოფოში გარდაიცვალა ლიუტერანთა ობერ-პასტორი მიულოცერი, მძიმეთ ზურგში დაიჭრა და წუხელ უკვე გარდაიცვალა სახაზინო თეატრის რეჟისორის თანაშემწე მიხეილ ბოიარსკი. რომელიც ქუჩას გადადიოდა სახაზინო თეატრთან. დაიჭრა აგრეთვე ქუჩაში მიმავალი ალექსანდრე ფარაჯანოვი, მსუბუქათ მუცელში ზა-ქარია კოკოლაშვილი და თავში—კარაპეტ გრიჭუროვი. ესე-ნი, ჭრილობის შეხვევას შემდეგ შინ წავიდენ, ამას გარდა ბროსსეს ქუჩაზე მოკლულ იქნა სამი უცნობი კაცი, რომელ-თა გვამებიც მიხეილის საავათმყოფოს საანატომიო განყოფი-ლებაში წაიღეს. ნაშუაღამევის პირველ საათზე ბროსსეს ქუ-ჩაზე, ყაზახთა და საპიორის ბატალიონის ყაზარმებს შუა პო-ლიციამ იპოვა გატენილი, მაგრამ არ გავარდნილი ყუმბარა. ამ ორ ადგილის გარდა ყუმბარები გაისროლეს ერმო-

ლოვის ქუჩაზედაც, სასახლის გვერდზე, იქ, სადაც ნამესტნი-კის კონვოს ყაზახთა ყაზარმებია. როდესაც ქუჩაზე ყაზახე-ბმა ბროსსეს ქუჩიდან ყუმბარისა და სროლის ხმა გაიგონეს, ერმოლოვის ქუჩაზე გამოცვიდნენ. მაგრამ იმ დროს, როდეს-საც ყაზახები, ბრძანების თანახმად, მოტრიალდენ, ზურგი ნამესტნიკის ბაღს შეაქციეს და ყაზარმებისკენ გაემართნენ, გავარდა ყუმბარა, რომლის ნამტვრევებისაგან იქვე მოკვდა ყაზახი ბურლიაევი და დაიჭრა 12 ყაზახი: შახოტინი, ვიხ-მანცევი, კურკანი, კორობი, ტუაჩევი, ლუცენკო, არტიუხი, სადილო, პახომოვი, რაზდოლსკი, გორდინკო და კუზნეცო-ვი. ამათგან სამი მძიმეთ დაიჭრა, დანარჩენი სუბუქათ. შახო-ტინი, კორობი და ტუაჩოვი წაიყვანეს მიხეილის საავათმო-ფოში, დანარჩენი—სამხედრო გოსპიტალში. როგორც ეტყო-ბა, ბოროტ-მომქმედი უნდა დაჭრილიყოს, რადგან სისხლის წვეთები მისდევს იმ ადგილიდან, სადაც აფეთქება მოხდა პე-ტრე დიდის ქუჩისა და თავად-ახნაურთა კერძო გიმნაზიამდე. პეტრე დიდის ქუჩიდან მიხეილის საავათმყოფოში მიიყვანეს ამ აფეთქების დროს დაჭრილი ოვაკიმ სოგომონიანცი.

ყუმბარის აფეთქების შემდეგ ბროსსეს ქუჩაზე, „ბრი-სტოლის“ სასტუმროდან, რომელიც სახაზინო თეატრის პირ-დაპირაა გოლოვინის პროსპექტზე, და აგრეთვე ანანოვის, დობრუანსკის და სხვათა სახლის სახურავებიდან ვიდაცებმა რევოლვერები დაუშინეს პატრულს. ამათაც სროლითვე გას-ცეს პასუხი, მაგრამ ამ სროლის დროს არავინ დაჭრალა. გოლოვინის პროსპექტზე ამ დროს ხალხი დასერიანობდა. ნა-წილი ხალხისა სახაზინო თეატრისკენ გაიქცა, ნაწილი კიდევ აქეთ-იქით გაიფანტა. წარმოდგენა სახაზინო თეატრში გა-დაიღო.

გუშინ, 26 სექტემბერს, მეორე პარალელის ქუჩისა და ლაბოტორიის ვიწრო ქუჩაზე იპოვნეს ორი ყუმბარა. რო-გორც ეტყობა, ეს ყუმბარები წინა ღამეს გაქცეულ ბოროტ-მომქმედთ დაუგდიათ ქუჩებში იმ დროს, როდესაც ამ უბანს ჯარი შემოერტყა“.

— ქუთაისიდან იწერებია: ქუთაისში ხმა დადის, ვითომ ბაღდადის საპოლიციო განყოფილებაში ხალხსა და ყაზახებს შეტაკება მოსვლიათ და რამდენიმე კაცი მოკლულია ორსავე მხრივით. საქმე ასე ყოფილა: ბაღდადის ბოქაჟულს მოსვლია სოფ. უხუთიდან ამბავი. ვითომ იქ შეკრებილიყვნენ აგიტა-ტორები, რომელთაც დიდი გაგლენა აქვთ ხალხზე. ამათ შე-საპყრობლათ ბოქაჟულს გაუგზავნია ერთი პოლიციის ურიად-ნიკი და 6 ყაზახ-რუსი, რომელთაც ღამე უხუთში გაუთევიათ და მეორე დღე დილას წამოუყვანიათ სოფლის მამასახლისი და წამოსულან. გზაზე ვენ-ხებიდან სროლა დაუწყიათ და მოუკლავთ ერთი ყაზახი და დაუჭრიათ ურიადნიკი და ორი მძიმეთ დაუჭრიათ. საქმის გამოსაძიებლათ გაიგზავნა უხუთში ქუთაისის მაზრის უფროსი თავ. დადევნელიანი.

— „კავ.“-ში დაბეჭდილია პოლიციის უფროსის გენე-რალ შირინკინის შემდეგი წერილი: „რუს. ვედ.“-ის მე-255 ნომერში ვახეთ „ნოვოსტი“-დან გადმობეჭდილია დეპეში იმის შესახებ, ვითომ „პოლიციის უფროსს გენერალ შირინ-კინს შუამდგომლობა აღეძრას, დაინიშნოს სასტიკი გამოძიება 29 აგვისტოს რომხდარ ამბისა, დამნაშავენი სამართალში იქ ნან მიცემულნი და პრესასაც უფლება მიეცეს გამოაქვეყნოს საქმის მსვლელობა“. ეს ამბავი დეპეშის განგზავნელის ოც-ნების ნაყოფია და არავითარ სიმართლეს არ შეიცავს“.

— დროებით გენერალ-გუბერნატორმა ყილიამ მოსახლო-ვა ქალაქის გამგეობას მ დღის განმავლობაში წარმოვიდგინეთ სია საშახურთან ვადამდგარ ყველა ხმოსნებისა, გამგეობისა და სხვადასხვა კომისიის წევრთაო.

— 25 სექტემბერს, ყუმბარების გასროლის შემდეგ, როდესაც ქუჩებში ჯარი იქნა გამოწვეული და თოფის სროლა და ჩოჩქოლი ასტყდა, ერთი მოხელე, ერთი მემუსიკე და ორი ქალი ერთათ ბარიათინსკის ქუჩაზე მიდიოდნენ თურმე შეშინებულნი ლორის-მელიქოვის ქუჩაზე ჩასულან და სარძვევეში შევარდნილან. ეს დაუნახავს ერთს უბნის ზედამხედველს, იგი სამის სალდათის თანხლებით წასულა სარძვევეში. მიხეილ წვერაძე შინ არ ყოფილა, მის მეუღლეს ელენე წვერაძისას შიშისაგან სარდაფის კარები გამოუხურავს. ამ დროს მისულა უბნის ზედამხედველი ვინოგრადსკი და უბრძანებია არ დაეკეტნა სარძვევე. ეს ვერ გაუგია წვერაძეს და მაინც მიუხურავს დარბაზები, ამ დროს გავარდნილა რევოლვერი. ტყვიას კარების შუშა გაუხვრეტია, ელენეს გვერდში მოხვედრია და იქვე მოუკლავს.

— სამკერვალო მაღაზიის პატრონი იაკინთე ლაღანიძე 26 სექტ. «არბუზნი» ქუჩაზე ყაზახ-რუსებს გაუჩხრეკიათ და რაკი საწინააღმდეგო ვერა უპოვნიათ-რა, წაურჩევიათ ფულათ 105 მან. და ერთი ბუხრის ქუდი, 10 მან. ღირებული, ლაღანიძეს საჩივარი შეუტანია გენერალ-გუბერნატორთან. ამგვარისავე საჩივრით, მიუმართავს პოლიციის მე-6 ნაწილის ბოქაულისათვის ოლქის სასამართლოს მდივნის თანაშემწეს ბასტიანოვს. როგორც ბასტიანოვი ამბობს, იმის თვალწინ ყაზახებს გაუძარცვავთ ვიღაც პირები და თუ რაიმე ფასიანი ქონიათ, ამოუკლიათ. სულ 15-მდე კაცი მისულა ბოქაულ გურგენიძესთან ამგვარის განცხადებით.

— უმაღლეს წრეებში აღძრულია ლაპარაკი შინაგან საქმეთა სამინისტროს რეფორმის შესახებ. ახალი პროექტით გახზრახულია დაარსდეს პოლიციის მინისტრის თანამდებობა, რომელსაც ჩაბარდება პოლიცია და ჟანდარმერია. მინისტრს ორი თანაშემწე ეყოლება: ერთი მათგანი იქნება პოლიციის დეპარტამენტის დირექტორი, მეორე — ჟანდარმთა სამმართველოს უფროსი. ეს რეფორმა იმიტომ იქნა აღიარებული, რომ რუსეთი ახლა ახალ პოლიტიკურ ცხოვრების ფერხულში უნდა შევიდეს. პოლიციის მინისტრის კანდიდატებათ ასახელებენ გრაფ იგნატიევსა და ახლანდელ მინისტრის ამხანაგს გენერალ ტრეპოვს.

— როგორც პეტერბურგიდან იტყობინებან, ფოსტატელეგრაფის მთავარ-სამართველოს განზრახვა აქვს მის უწყების ყველა მოსამსახურეთათვის შემოიღოს 8 საათის მუშაობა.

— 28 სექტემბერს, თფილისის თითქმის ყველა ვაჟთა გიმნაზიაში და რეალურ სასწავლებლებში სწავლა შეწყვიტეს და დაადგინეს — ორშაბათამდე არ განაახლონ სწავლა, იმ შეურაცხყოფის გამო, რომელიც კაზაკებმა ვაჟთა მეორე გიმნაზიის მოწაფეთ მიაყენეს.

— ეს მეოცდა ოთხე დღეა, რაც სიღნაღის საქალაქო სკოლის მოწაფეები გაფიცულნი არიან. შარშანდელ მოთხოვნილებას გარდა, მოწაფეებმა წარადგინეს კიდევ დამატებითი მოთხოვნები, რომ დათხოვნილ იქნან შემდეგი მასწავლებლები: კალესნიკოვი, ბაიმოზინი, სუხოპუკოვი (და სკოლის ინსპექტორი. ეს მოთხოვნები წარუდგინეს დირექტორს და განუცხადეს, შარშანდელ და წლევეანდელ მოთხოვნებიდან ნახევარი თუ მაინც არ იქნება დაკმაყოფილებული, სწავლას არ დავიწყებთო. ჯერ მოსწავლეებს არავითარი პასუხი არ მიუღიათ.

— თანახმად ტფილისის დროებით გენერალ-გუბერნატორის შეკითხვისა თუ, რა პირობებით დაუბრუნდება საბჭო სამსახურს, ტფილისის საბჭოს ხმოსნებს და გამგეობის წევ-

რებს, ასე 47 კაცს, პარასკევს, 24 სექტემბერს, ინტ. კრავსოვის ბინაზე კრება ჰქონდათ და გადასწყვიტეს: 1) საკომარ წესების გაუქმება, რადგანაც ამ წესების ძალიან ცრუების გამართვას ისეთი სისხლის ღვრა მოსდევს, როგორც 29 აგვისტოს იყო; 2) სიტყვის თავისუფლება, ე. ი. სანამ უმაღლესად გადაწყდება საკითხი პრესის თავისუფლებისა, ნამესტნიკმა ისეთი თავისუფლება მაინც მიანიჭოს პრესას, როგორც, მაგალითად რუსეთის სატახტო დიდ ქალაქებსა აქვთ. 3) კრებების გამართვის თავისუფლება, რადგან ხალხი ძლიერ მოწყურებულია ერთად შეყრას და კრების გამართვას. 4) პიროვნების ხელუხლებლობას იმ პირთა, რომელნიც კრებაზე დაიარებიან, და 5) სასტიკი გამოძიების მოხდენა 29 აგვისტოს ინციდენტის შესახებ. გენერალ-გუბერნატორთან პირისპირ მოსალაპარაკებლად კი არჩეულ იქმნა კომისია ს კაცისაგან; ექიმი ა. ი. ხატისოვი, ა. ს. ბაბოვი, ა. მ. არგუთინსკი-დოლგორუკოვი, ი. მ. დოლუხანოვი, გ. მ. თუმანოვი და ვ. ნ. ჩერქეზიშვილი.

— ტფილისის ქალაქის საბჭოს ახალ ხმოსნების ამორჩევამდე ქალაქის საქმეებს განაგებს საგუბერნიო ადმინისტრაცია.

— კვირას, 25 აგვისტოს, ჩვენ მკითხველებს ვაუწყებდით, რომ, კავკასიაში პოლიციის უფროსმა გენერალმა შირინკინმა შუამდგომლობა აღძრა, 29 აგვისტოს მომხდარ უბედურების გამო უმთავრესი დამნაშავენი პასუხის გებაში იქმნენ მიცემულნი და პრესასაც ნება მიეცეს ამ ამბის შესახებ თავისუფლად სწეროსო. ახლა გენერალი შირინკინი „კავკაზში“ ოფიციალურად აცხადებს, რომ ეს ამბავი მოკლილ ფანტაზიის ნაყოფიაო.

— 25 ენკენისთვის გაიფიცნენ ტფილისის სასულიერო სასწავლებლის მოწაფენი და სასწავლებლის მთავლობის თავიანთი მოთხოვნილებანი წარუდგინეს.

— 25 სექტემბერს, 12 საათიდან, გაიფიცნენ ტფილისის მეეტლეები და არ გამოსულან ბირჟაზე, სანამდის ქალაქის გამგეობამ ა თვის ვადით არ დააცალა ფულის შეტანა. მოძრაობა მეეტლეებმა მხოლოდ საღამოდან დაიწყეს.

— ქალაქის გამგეობამ ვიატკის ქალაქის მოურავისაგან შემდეგი დეპეშა მიიღო: ვიატკის ქალაქის საბჭო შეძრწუნებული იმ საშინელებით, რომელიც ქალაქის საბჭოს დარბაზში 29 აგვისტოს მოხდა და ღრმად აღშფოთებული უიარაღო, მშვიდობიან მცხოვრებთადმი არა ადამიანურ მოპყრობისათვის, გულწრფელს სამძიმარს უცხადებს ამ სისხლის ღვრის უდანაშაულო მსხვერპლთა ქირუსუფოებს, ქალაქის გამგეობას და საბჭოს ხმოსნებს კი — გულწრფელ თანაგძნობას იმის გამო, რომ ასე გაბედულად და მედგრათ გამოუცხადეს პროტესტი ძალმომრეობასა და თვითნებობას. ვიატკის ქალაქის მოურავი პოსკრებიშვი.“

— 24 სექტემბერს სიღნაღში შავ რაზმელ ხულიგანებს უცემიათ რამდენიმე კაცისათვის, რადგან ეჭვი მიუტანიათ, სოციალ-დემოკრატები უნდა იყვნენო. პოლიციის ბოქაული და პოლიციელებიც იქვე მდგარან, მაგრამ ხულიგანებისათვის ხმა არ გაუციათ...

— „ნოვუ ვრემია“-ს სიტყვით, მოსკოვში გაფიცულ მუშებს ხელმძღვანელობენ ტფილისიდან და ბაქოდან მისული მუშები.

— 28 სექტემბერს, ტფ. საზოგადოლო პალატამ, წოდების წარმომადგენელთა თანადანსწრებით, განიხილა საქმე ვიქტორ ყიფიანის და სხვებისა, რომელთაც მუშათა კლასობ-

რივ ინტერესების დაცვისა და ახლანდელ სახელმწიფო წეს-წყობილების დამხობის პროპოზანდა ბრალდებოდათ. ყიფიანს ამ ჟამათ „პატრიოტულ პარტიის“ წევრის კ. ზინჩენკოს მოკვლა ბრალდებოდა. პალატამ ყველა ბრალდებული პოლიტიკურ დანაშაულობის ჩადენაში გაამართლა, ხოლო ყიფიანს ზინჩენკოს მოკვლის თაობაზე ორი წლით ციხეში დაპატიმრება გადაუწყვეტა.

— ვოდვოვოს ქუჩაზე, ყუმბარის სროლის შემდეგ, მოკლულ იქმნა ერთი მუშა, რომელსაც ჯიბეში პიტო მურზანაშვილის სახელზე პასპორტი უპოვნეს, გვერდზე გატენილი ყუმბარა ეგდო. იქვე მეორე ქუჩაზე ექვი მიიტანეს და შეიპყრეს პლატონ ჩახანელიძე. დაიჭირეს აგრეთვე ავაქ არუთინოვი, რომელზედაც ჯარის-კაცნი უთითებენ, ყუმბარა მაგან ისროლაო არუთინოვის გარდა დაჭერილია სენაკის მაზრის მცხოვრები ხორცანიანიც.

— სამშაბათს, 27 სექტემბერს, მ. კოსოვსკის კერძო ქალთა სამკურვლოში, რომელიც იმყოფება ფრეილინის ქუჩაზე, შადინოვის სახლში, მომუშავე ქალები გაიფიცნენ და პატრონს შემდეგი მოთხოვნებიანი წარუდგინეს: 1) ცხრა საათის სამუშაო დღე, (აქამდინ 12 საათს მუშაობდნენ); საუზმე და სადილისთვის 1 საათის დასვენება; 2) ხელფასის მომატება და ჯამაგირების თვიურად დანაშნვა; 3) კვირა-უქმე დღეებში მუშაობის მოსპობა; 4) გაფიცვის დღეების ჯამაგირის უკლებლივ მიღება და 5) ადამიანური მოპყრობა. ქალებმა განაცხადეს, სანამ ამ მოთხოვნებიანს არ დააკმაყოფილებთ, არც ერთი ჩვენთაგანი მუშაობას არ დაუბრუნდებაო. (ივერია).

— იმის გამო, რომ 27 სექტემბერს კახაკებმა მიხაილოვის პროსპექტზე, შეურაცხყოფა მიაყენეს მეორე გიმნაზიის მოწაფეთ, 29 სექტემბერს, პირველ გაკვეთილის შემდეგ თფილისის მიწის მზომელთა სასწავლებლის სამივე კლასის მოწაფენი შეაკრიფენ და ორშაბათამდე მეცადინეობის შეწყვეტით გიმნაზიელებს თანაგრძნობა გამოუცხადეს. ამასთანავე მოითხოვეს პიროვნების ხელუხლებლობა.

— ამას წინათ ბაქოში მირზაბეგიანცის თამბაქოს ფაბრიკაში სრულიათ უმიზეზოთ დაითხოვეს 50 მუშა მაჰმადიანი, პოლიციის შეკითხვაზე მუშა სომხებმა განაცხადეს, ჩვენ წინააღმდეგნი არა ვართ, თუ დათხოვილი მუშები უკანვე დაბრუნდებიანო. მაგრამ, როდესაც მაჰმადიანი მუშები მივიდნენ, სომხებმა მუშაობას თავი გაანებეს და ფაბრიკა დაკეტეს. გამოძიებამ აღმოაჩინა, რომ ეს ფაბრიკის გამგე ინჟინერ ადამოვის ბრალი ყოფილა, რომელიც დამშვიდების მაგივრათ სომეხ მუშებს აქეზებდა. ადამოვი დაატუსაღეს თურმე.

29 სექტემბერს, მე-10 საპოლიციო უბანში მოკლეს ი. ივანოვი, რომელიც „პატრიოტულ“ საზოგადოების პარტიის ეკუთვნოდა.

გასულ კვირის საყურადღებო დებეშები.

24 სექტემბერს, მოსკოვი. საღამოს 5 და 6 საათს შორის პუშკინის ძეგლთან შეიკრიბნენ ბევრი მუშები, მოსწავლეები და საზოგადოება. წარმოითქვა სიტყვები. ჟანდარმთა რაზმმა როტმისტრ ველიჩკოვსკის უფროსობით გაფანტვა დაუწყო ხალხს, რომელმაც ქვები დაუშინა და რევოლვერები დახალა. ველიჩკოვსკი მძიმედაა დაჭრილი—ტყვიით; სტრასტნოი მოედანსა და ტვერის ბულვარზე მიტინგები ნაშუალამევიმდი გაგრძელდა. ხალხს ყაზახ-რუსები ფანტავენ, მაგრამ იგი ისევ იკრიბება.

ქალაქის ინჟინრებმა განუცხადეს ქალაქს განგეობას, ყველანი სამსახურიდან გავალთ, თუ მუშების წინააღმდეგ რეპრესიული ზომები იხმარესო, რადგანაც გაფიცვა კანონიერი საშუალებაა მუშებისთვის მათის ინტერესების დასაცველათო. ინჟინრები რეპრესიულ ზომებს ხედავენ ზეინკლებისა და ტრამვაიზე მომუშავეების მომავალ დათხოვნასა და წყლის მიღებისთვის სამხედრო ყარაულების დაყენებაში და აგრეთვე ქალაქის განზრახვაში, თუ წყლის მიღებზე მომუშავეებმა თავი გაანებეს მუშაობას, მათ ადგილზე საპიორები ჩააყენონ.

ყველა საბულკეებსა და ფურნეებში ძალზე ყიდულობდნენ ღღეს პურს. ბევრმა ფურნემ ვერც კი დააკმაყოფილა პურის ყველა მყიდველები. გამოირკვა, რომ გუშინ კიდევ დაიტრა ორი ჟანდარმი ქვებით, ერთი ჟანდარმი მოკვდა ტყვიისაგან, ყაზახების ერთი აფიცერი ხალხმა გასთელა ფეხებით. ერთი სტუდენტი ავიდა პუშკინის ძეგლზე სიტყვის წარმოსათქმელათ, მაგრამ ხელები მოუსხლტა და დაიმტვრა. ყაზახები და ჟანდარმები ცივის იარაღით მოქმედებდნენ და ვერ მიუახლოვდნენ ხალხს, რომელიც ტყვიებს ისროდა. დამით, როცა ხალხი საბოლოოთ გაფანტეს, ბევრი აღმოჩნდა ცივი იარაღით დაჭრილი.

24 სექტემბერი. შუადღეზე მტბულკეები ფილიპოვის პურის საცხობის ეზოდან ავიდნენ სახლის ჩარდახსე და აგურები დაუშინეს იქიდან ჯარებსა და ჟანდარმებს. ყაზახ-რუსებს ებრძანათ ესროლათ ზევით, მაგრამ არავინ არ დაშაგებულა. გუშინ, საღამოს, ტვერსკოი ბულვარზე, საცა მიტინგი იყო გამართული, ხალხის გაფანტვის დროს რამდენიმე კაცმა მკლავები მოიმტვრია, დაშავდა და ფეხები იღრძო. საავთმყოფოში რამდენიმე დაჭრილი სტუდენტი მიიყვანეს. არეულობა არ შეწყვეტილა. გაზეთები არ გამოდის. ბევრია დაშაგებული როგორც დემონსტრანტებში, ისე პოლიციასა და ყაზახ-რუსებში.

26 სექტემბერი. უწესოების დროს დაშაგებულთა რაოდენობა მთავრობამ არ იცის. უმრავლესობა მსუბუქადაა დაჭრილი და სახლებში წავიდ-წამოვიდნენ. პოლიციაში მკვდარი არ არის. ჟანდარმი ქრილობისაგან მოკვდა. მძიმედ დაჭრილია სამი კახაკი და ერთი გოროდოვოი. მსუბუქათ დაჭრილია ოცამდე გოროდოვოი. დღეს ქუჩებზე საღამომდე მშვიდობიანობა იყო. მიღებულია საჭირო ზომები. პოლიციელთა და დარაჯთა რიცხვი გამრავლებულია. გამოირკვა, რომ გუშინ, როცა მებულკეებს ესროდნენ, ტყვიები ცარიელ სახლის ქერს მოხვდა. შეიპყრეს 192, ციხეში ჩასვეს 65, დანარჩენი გაანთავისთფლეს. ორენხოვო-ზუევში გაიგზავნა 200 კახაკი.

ქუჩებში გაკრულია გრადონაჩლინიკის განცხადება, რომლის ძალით აკრძალულია თავის მოყრა მოედნებსა, ბულვარებსა, პასაჟებსა და ტროტუარებზე, ვინც ამ განკარგულებას დაარღვევს, ჯარიმათ 500 მ. გასახდება ან სამი თვით იქნება ჩასმული საპყრობილეში. დღეს კიდევ არ გამოსულა გაზეთები.

პეტერბურგის გაზეთებში დაბეჭდილია, ვითომც ფილიპოვის სახლის მახლობლად 8 კაცი მოეკლათ. ეს ცნობა ტყუილია, დღეს ბევრმა სტამბამ დაიწყო მუშათა დათხოვნა. ხვალ იქნება კრება მესტამბეთა და ასოთ-ამწყობთა რწმუნებულებისა, რომ როგორმე საბოლოო შეთანხმება მოხდეს.

დოლგოორუკოვის ქუჩაზე, ზაგესტის ფაბრიკის მახლობლათ, პოლიციასა და გაფიცულთ შეტაკება მოუხდათ. გაფიცულთ სროლა დაუწყეს პოლიციელებს და მძიმეთ დასჭრეს უბნის ზედამხედველი და გოროდოვოი.

27 სექტემბერს. რადგანაც ივლისში ბალაშოვში დაშა-

ვებული ექიმები პიროგოვის ექიმთა საზოგადოების წევრებათ ითვლებიან. პიროგოვის საზოგადოებას განზრახვა აქვს პასუხის გებაში მისცეს სარატოვის გუბერნატორი სტოლიპინი რუსეთის საზოგადოების წინაშე. ასოთ-ამწყობნი განაგრძობენ ჯიუტობას. შეიკრიბენ და დაადგინეს, — შეგვიძლიან გამოვინახოთ ისეთი საშუალება, რომ შეგვეძლოს გაფიცვის განგრძობაო. თითოეული ასოთ-ამწყობი დღეში ექვს შაურს იღებს შემწეობათ, ოღონდ კი მუშაობა არ დაიწყოს. გუბერნატორმა გუბერნიის ყველა მაზრის უფროსს გაუგზავნა ცირკულიარი სახემწიფო სათათბიროში არჩევნების წეს-რიგის შესახებ.

მაისკოვი, 28 სექტ. 23 სექტ. „სტრასტნოი“ ბულვარზე დემონსტრაციის დროს ქვით დაშავდნენ ჟანდარმის აფიცერი უნტერ-აფიცერი, ტყვიით — ჟანდარმი. ხალხიდან არავინ დაჭრილა. 24 სექტ. „მაისკი, ლისტოკ“-ის რედაქციის მახლობლათ დაიჭრა სამი პოლიციელი, ნიკიტის კარებთან ერთი. დრაგუნების ესკადრონს ნიკიტის ბულვარზე ხალხმა ქვა დაუშინა. ერთი დრაგუნი მძიმეთ დაშავდა. საღამოზე ამავე ადგილას სროლა ატყდა. მსუბუქათ დაიჭრა ვინმე მახოტინი და მძიმეთ ორი კახაკი. არავინ მომკვდარა. ორი კაცი მჭრელ იარაღით დაიჭრა. 25 სექტ. ფილიპოვის საკანდიტეროსთან ქვებით მძიმეთ დაშავდნენ კახაკი, სამი პოლიციელი და უბნის ზედამხედველი, რომელიც შემდეგ გარდაიცვალა. 28 სექტ. დუქსას ქარხანასთან მეეტლე დასჭრეს. 26 არეულობა არ ყოფილა.

ტომსკი. უნივერსიტეტის საბჭო საჭიროთ სთვლის უნივერსიტეტის გახსნას. სტუდენტთა ყრილობამ ხმის უმეტესობით, წინააღმდეგ 250 ხმისა ვადასწყვიტა სწავლა დაიწყონ. 117 სტუდენტს ხმა არ მიუცია.

რუსეთის ქრონიკა.

22 სექტემბერს, პეტერბურგის სამოსამართლო პალატამ, წოდებათა წარმომადგენლების თანდასწრებით, სტრუმილოვ პეტრასკევიჩის და სხვათა საქმე განიხილა და შემდეგი დაადგინა; ობერ-აფიცერის შვილი ჩესლავ სტრუმილოვ პეტრასკევიჩი დამნაშავეთ იტყოს სისს. სამარ. კანონდ. 126, 53 და 17 მუხ. ძალით და გადასახლება მიუსაჯეს, ახნაურ მიხეილ კრუჩინსკის სისს. სამარ. კანონდ. 129 მუხ. ძალით ერთი წლით დაპატიმრება მიუსაჯეს; გლეხ ანა ჭილატოვის ქაღს სისს. სამ. კანონდ. 129 მუხ. ძალით 3 თვით და 16 დღით დაპატიმრება მიუსაჯეს, მუშხანის სიმონოვის სისს. სამარ. კანონდ. 120 მუხ. ძალით დაპატიმრება მიუსაჯეს. ზღვარუბიკის ქალი მარია მადველა, მუშხ. ელენა კოსარევა, მუშხ. მიხეილ ლეუდევი, ახნ. ვერა ვენარაუსი, მუშხ. ნიკოლოზ ზანინი, მატროსი სტეფანე მახინი და გლ. ალექსანდრე მელნიკოვი სსსამართლომ კავარდლა.

საზღვაო მინისტრის აღმინადი ბირაღევის წინადადებით, ნაფიც ვეჟილებს აუკრძალეს მუხდგურების დაცვა, იმ შემთხვევაში თუ დამნაშავემ სამხედრო დასჯილობის და უფროსების სწინააღმდეგო რამ ჩაიდინა.

იჩკუტის გენერ.-გუბერნატორს მეორეჯერ აღუძრავს შუამდგომლობა განთავისუფლდნენ ყველა პოლიტიკური დამნაშავეები, რომლებიც მისდამი რწმუნებულ გუბერნიებში ამოყვებიან.

P. B.

სარატოვის სარკობო გამგეობას ახრათ ჰქონდა მინისტრთან საჩივარი გაეგზავნა ყახან-რუსების უდიერ ქვეყანა, მაგრამ გუბერნატორმა ნება არ დაართ.

ასხაბადში კავკასიაში მომხდარ ამბების გამო ქუჩებში შეიარაღებული პატრულები და ყახან-რუსები დადიან.

P. Cl.

სარკოვში გაუჩნრეკიათ სომხის ნიკარის სხელი, სდაც უნახავთ რამდენიმე ვინტოვკა, 2665 ვინტოვკის და რეგულაციის პატრულები და ხანჯლები. ნიკარს უთქვამს იარაღი სომეხთა კომიტეტმა მომზადან ალექსანდრეზელში გასაცავნათ.

P. Cl.

ნაიხი ნოვგოროდში 13 ენკენისთვეს დაპატიმრეს ნაფიცო ვეჟილი ყუშჩუგოვი, რომელიც პოლიციის მინისტრის ტრეპოვის გახკარგულებათ სამი წლით ვოლოგოდის გუბერნიაში იგზავნება.

ამ ბოლო ხანში ნაფ. ვეჟ. ყუშჩუგოვი სშირათ გამოდიოდა ისეთი პირების დამცველათ, რომელთაც ბრალადდებოდა მთავრობის სწინააღმდეგო მოქმედებანი.

ზრავა.

სარატოვის სამოსამართლო პალატაში 13 ენკენისთვეს ვარჩიეს 19 წლის მუშხანინის მუშკოვის პოლიტიკური საქმე. ბრალდებული 132 მუხლის ძალით იყო მიცემული პასუხის გებაში. პალატამ მუშკოვი კავარდლა.

P. Cl.

1 სექტემბერს ნეჟინში სამხედრო სასამართლომ განიხილა საქმე 20 წლის აბრამ ლანგოსი, რომელსაც განზრახვა ჰქონდა მოეკლა ნეჟინის პოლიციის ბოქაული კრეშინოვსკი, მაგრამ მსუბუქად დასჭრა. ლანგოს ჩამოხრჩობა გადაუწყვიტეს. (ნ. უ.).

პეტერბურგში ამ ჟამათ სასტიკი გამოძიება სწარმოებო ორ საიდუმლო სტამბის შესახებ, რომელიც ეხლა-ხან აღმოუჩინათ პეტერბურგში. სამართალში მიცემულია 40 კაცი. ყველანი დაპატიმრებულნი არიან. რუსეთის საუკეთესო ვეჟილები ბრალდებულების დაცვას უსასყადლოთ კისრულობენ. (ნ. უ.).

პეტერბურგში დაიხურა, ახალ განკარგულებამდე, ჩრდილოეთის ფარმაცევტო საზოგადოების ბიურო.

ვარშავაში მოკლეს ერთი მეეტლე. მეეტლეები დაეხვიენ საექვო პიროთ, სამი მათგანი მოკლეს და 4 დასჭრეს ებრაელების უბანში.

კემიდან ტელეგრაფით იუწყებიან, 23 სექტემბერს, სალამოს, სელკიასარზე, ქალაქიდან ერთი კილომეტრის მანძილზე, ჟანდარმებმა იპოვნეს ქვიშაში ჩაყვლილი 17 ვინტოვკა, 2 ხიშტი და სამი ყუთი და ორი პაკეტი რევოლვერას პატრონები.

პეტერბურგში 27 სექტემბერს შეერთებული სხდომა ჰქონდათ იდგილობრივ კონსტიტუციონალურ-დემოკრატიულ კომიტეტის ბიუროებს. კრებას, ცენტრალურ ბიუროს წევრთა გარდა, დაესწრო მოწვეულნი, პროკესორები, ლიტერატორები, ვეჟილები, სავაქრო-სამრეწველო კლასის წარმომადგე-

ნელნი და სხვ.: ცენტრალურმა კომიტეტმა კრებას წარუდგინა საბოლოო შემუშავებული პროგრამა, რომელიც, ჯერ ერთი, უარყოფს სახელმწიფო სათათბიროს არსებობას იმ სახით, როგორც განზრახულია, და, მეორე, ცენტრალური კომიტეტი, მთელი თავის ძალდონით მხოლოდ იმასა სცდლობს, რომ განახორციელოს საყოველთაო საარჩევნო უფლება, სათათბიროს მიენიჭოს საკანონმდებლო უფლება და შემოდებულ იქმნას კრებათა, პრესისა, პიროვნებისა და კავშირების თავისუფლება. კამათის დროს პროგრამის წინააღმდეგი არავინ აღმოჩენილა. შემდეგ განსაზღვრეს განსაკუთრებული საარჩევნო ნაწილები და ცენტრალურ კომიტეტის მიერ შემოდებულ იქმნა ინსტრუქციები ადგილობრივ კომიტეტებისათვის; ამ ინსტრუქციების საბოლოო რედაქცია მიენდო საქმის მწარმოებელთ. კრებამ ყურადღება მიამჯობა იმ გარემოებას, რომ კრებათა თავისუფლება ჯერ არის და კრებათა გამართვა კი აუცილებლათ საჭიროაო. რადგანაც უამისოთ შეუძლებელია საარჩევნო ბრძოლაო. კრებამ დაადგინა, — თუ თუ დაგვარკალეს ეს გარემოება და, სადაც მოვასწოროთ, შეძლებისამებრ მაინც ვავმართოთო კრებები. ამავე კრებამ იმედი გამოთქვა, თუ პოლიცია განიზრახავს კრებებს ხელი შეუშალოს, მით უფრო კარგი, რადგან ეს საუკეთესო შემთხვევა იქნება ავტორიტეტის მოხდენისათვის პარტიის სასარგებლოთ.

ადესაში სტუდენტების ყრადღებამ სამ დღეს გასტანა. ორატორთა უმრავლესობა სწავლის დაწყების წინააღმდეგი გამოდგა.

უცხოეთის ქრონიკა.

სოციალისტები და საერთაშორისო მშვიდობიანობა. ბრიუსელის გაზეთ „პიოლ“-ში საფრანგეთის პარლამენტის დებუტატის ვალიანის საინტერესო წერილია დაბეჭდილი. წერილი შეეხება სოციალისტების მნიშვნელობას და კავლენას საერთაშორისო მშვიდობიანობის დამყარების საქმეში. ვალიანი მთელ ქვეყნის სოციალისტებს მოუწოდებს და ურჩევს შეერთდნ ბრიუსელის სოციალისტურ ბიუროში, რომელიც შევნიერ და ძლიერ რაზმს შეადგენს მილიტარიზმთან საბრძოლველათ. ვალიანი ამტკიცებს, რომ ომსა და მილიტარიზმთან ბრძოლა მხოლოდ საერთო პოლიტიკურ გაფიცვით შეიძლება და სოციალისტებს ურჩევს პოლიტიკური გაფიცვა მოახდინონ ხოლო იმ სახელმწიფოში, რომელიც გაბედავს და ომს გამოაცხადებს.

საფრანგეთის პარლამენტის მეორე დებუტატმა სოციალისტმა დიუმონმაც უძღვნა ამ საგანს წერილი „ლ'აკსიონ“-ში. დიუმონი განსაკუთრებით საფრანგეთისა და გერმანიის ურთიერთობას შეეხო და ის აზრი გამოთქვა, რომ ამ ორ სახელმწიფოს შერიგება მხოლოდ დემოკრატიის შეუქლიანო და სხვას არავისაო. ეს ორი სახელმწიფო ახლაც იმატომ არი გადაკიდებული, რომ გერმანელებს სჯერათ, ვითომ საფრანგეთის ერთი მანამდის არ დამშვიდდება, სანამ ელზას-ლოტარინგიას არ დაიბრუნებსო. ფრანგები მშვიდობიანობას უფრო ძვირათ აფასებენ, ვიდრე ორ ნაჭერ მიწას — სწერს დიუმონი. — ფრანგებს ჯერათ, რომ დღეს თუ ხვალ ელზასი და ლოტარინგია თავისუფალი წევრები იქნებიან გერმანიის თავისუფალ სახელმწიფოთა ფედერაციისა და ამიტომ მათ დაბრუნებას აღარ ცდილობენ. მაგრამ თუ ზოგჯერ პოლიტიკური ზღვა აღელდება და ომს გვიქადის ხოლო, ეს ორივე სახელმწიფოს მთავრობის ბრალია და არა ხალხისა. მთავრობას ხშირათ იქამდის მიყავს საქ-

მე, რომ ომი ადვილი შესაძლებელი ხდება. ომის ასაცილებლათ, დიუმონის აზრით, საჭიროა დემოკრატიის შეერთება, საჭიროა, რომ დემოკრატიამ პირდაპირი მონაწილეობა მიიღოს პოლიტიკაში, ან თუ ომი აუცილებელი გახდა — საერთო პოლიტიკური გაფიცვა მოახდინოს და ორივე მებრძოლ მთავრობას ხელ-ფეხი შეუკრას.

შინაური მიმოსილვა.

მრავალი მოვლენა, რომლებიც წინეთ ჩვენ ყურადღებას იქცევდა, დღეს სრულებით აღუნიშნავი გვჩნება. ჟამთა-ვითარებამ დღეს ჩვენ ისეთი მძიმე საკითხის გადაწყვეტა გვარგუნა, რომ ძალაუფლებათ გვერდს უვლით ბევრ ისეთ რამეებს, რასაც სხვა დროს უყურადღებოა არ დაგვოვებდით. განსაკუთრებით თავი იჩინეს ასეთ მოვლენებმა ამ უკანასკნელ დროს. ბრწყინვალე და ცხოველმყოფელ ძალებთან ერთათ თავი წამოაყვეს ყველა ბნელმა და დუხჭირმა ძალებმაც. ისე დღე არ გაივლის, რომ სადმე ბნელმა და ბოროტმა ძალებმა თავი არ იჩინონ და თავისი შხამი არ გადმოანთხიონ. რამდენათაც ძლიერია ბრწყინვალე ძალების გავლენა და ძლიერ-მოსილება, იმდენათ უფრო სასტიკი ხდება ბნელ და ბოროტ ძალების მოქმედება. მაგრამ ჩვენ დარწმუნებული უნდა ვიყოთ, რომ დღეს მათი დღეები დათვლილია, რომ ეს არის მათი უკანასკნელი სულის თქმა, მათი აღსასრული. ყველა ამის გვერდით საზოგადოებრივი ცხოვრების ასპარეზზე ჩვენ ვხედავთ მრავალ ისეთ რამეებს, რაც უფრო ჩვენში სიცილის იწვევს და რაც დაცინვას ღირსია. თავისთავათ იგულისხმება, რომ ათასში ერთხელ ასეთ დუხჭირ მოვლენების მხილებაც აუცალებლათ საჭიროა. ჩვენ აქ უნდა აღვნიშნოთ ზოგი ასეთი მოვლენებიც ჩვენი საზოგადოებრივი ცხოვრებიდან.

გაზეთებიდან ვაცით, რომ ვერეთ წოდებული საერობო კამპანია ჩვენში თითქმის დასრულდა. ჩვენ არ შევხებებით იმ ათასგვარ შეცდომებს და წინააღმდეგობებს, რომლებიც ამის გამო იქნა ჩადენილ ამა თუ იმ პარტიის წარმომადგენლების მხრით. ყველა ამაში სინამდვილის გამოძევენება და ამის შესახებ თავისუფალი მსჯელობა ყველასათვის დიდათ სასარგებლოა, მაგრამ ეს ჯერ ჩვენთვის შეუძლებელია. რომ აქ ბევრი შეცდომა არის ჩადენილი, ეს დღეს ყველასათვის აშკარა უნდა იყო. კადევ ვაქეორებთ, ჩვენგან დამოუკიდებელ მიხეზების გამო, ამას ჩვენ აქ არ ვხეებით. ჩვენ აქ უნდა აღვნიშნოთ ზოგიერთ პირების საქციელი აწ დამთავრებულ საერობო სათათბიროებში. ყველაზე უფრო მეტი ხმაურობა ერობის შემოდების გამო რა თქმა უნდა, ქუთაისში იყო. ცნობილია, რომ ქუთაისი ყოველგვარ სალაყბოს აღავა, და რა გასაკვირალია, თუ საერობო სათათბიროები აქ სწორეთ ამ ლაყბობის მთავარადგილათ გადაიქცეოდა. და ეს სწორეთ ასეც მოხდა. ორატორები და სხვადასხვა პარტიის წარმომადგენლები ერთი მეორეს ეჯიბრებოდენ ენა-მხვალობაში და მჭერმეტყველობაში. მაგრამ ყველაზე უფრო ისახელა აქ თავი ქუთაისის ძველმა გვირმა, ქუთაისის მეტრჩხარა მოღვაწეების მეთაურმა, ქააურის შავი ქვის მოღვაწემ, ბ-მა გ. ზდანოვიჩმა. ამ ვაჭბატონის „საგმირო საქმეების“ შესახებ ლაპარაკით თავს აქ არ მოგაბეზრებთ, და ეს არც ისე საჭიროა. საჭიროა შევნიშნათ მხოლოდ, რომ ამ ვაჭბატონმა ყოველგვარი საზოგადო ხასიათის საქმე ქუთაისში თავის და თავისი დამქაშების სრულა მონობალითა გახადა. საერობო კამპანიამ ყველას აშკა-

რათ დაანახვა, რომ ბ-ნი ზღანოვიჩი ერობის შემოღებასაც მხოლოდ ამ თვალთ უყურებს; იგი კარგათ გრძნობს, რომ ეს გვარიანი ლუკმა იქნება, და ყოველ ღონეს ხმარობს, რომ ხელიდან არ გაუშვას. რა თქმა უნდა, ჩვენ ყოველთვის დარწმუნებული ვიყავით და დღესაც ვართ, რომ მომავალი ერობა სწორეთ ბ-ნ ზღანოვიჩის მსგავს „მოღვაწეებს“ ჩაუვარდებათ ხელში, და აქ ჩვენ ბ-ნი ზღანოვიჩი მოვიხსენიეთ არა იმიტომ, რომ მისთვის ჩვენ ეს გვჭურდეს; ჩვენ აქ გვსურდა აღგვენიშნა ის, თუ რა როლს თამაშობდა ბ-ნი ზღანოვიჩი ერობის სათათბიროებში. ბ-ნი ზღანოვიჩი, როგორც ყოველთვის, აქაც ხალხის უმრავლესობის სურვილის წინააღმდეგ გამოდიოდა; იმას ერთი შემთხვევაც კი არ გაუშვია, რომ ხალხის სურვილი ფეხს ქვეშ არ გაეთელა. და წარმოიდგინეთ, რომ ყოველსავე ამას იგი ჩადიოდა, როგორც ხალხის წარმომადგენელი; ასე გვეგონებოდათ, რომ იგი ერთათ ერთი წარმომადგენელია, რომელსაც უფლება აქვს ლაპარაკის და მოქმედების. აი დაუკდეთ ყური, თუ როგორ მკერმეტყველობს ეს ვაჟბატონი.

„ამბობენ, რომ კრებაზე ხალხია მისული და საქირაო მათ ლაპარაკის ნება მიეცეთო. ჩემი ფიქრით, ეს შემცდარი აზრია, აქ მე ვერავითარ ხალხს ვერ ვხედავ. აქ ხალხი კი არა, შემთხვევით შეკრებილია. გარდა ამისა, აქ შეკრებილან ხალხის მაგიერ არჩეული წარმომადგენელი, რომელსაც ხალხის მიერ უნდა ილაპარაკონ და დაიკვან ამომჩრეველთა ინტერესები. არსად არ ვაგონილა, რომ წარმომადგენელთა კრებაზე თვითონ ხალხსაც მიეღოს მონაწილეობა. თუ თქვენ გარეშე საზოგადოებას ხმის უფლება მიეცით, ადვილათ შეიძლება, ამა თუ იმ პარტიამ თავის მომხრეები მიიყვანოს კრებაზე, ძალა დაატანოს წარმომადგენლებს და შეაფერხოს ადრულის კითხვების დამშვიდებით გარჩევა. ყოველ განათლებულ სახელმწიფოში შემუშავებულია დისციპლინა, რომელიც ჩვენთვისაც სახელმძღვანელოთ უნდა იქნეს...“

ასე მსჯელობა შეუძლია მხოლოდ ნამდვილ მატრაკვეცას. ბ-ნი ზღანოვიჩი ურცხვათ გაიძახის, რომ იგი კრებაზე „ვერა-ვითარ ხალხს ვერ ხედავ“, რომ თუ იქ არის ხალხი, იგი „შემთხვევით შეკრებილია“. ამანიარა ბ-ნი ზღანოვიჩი კრებიდან აძევებს ხალხს, იმ ხალხს, რომელმაც მას საშვალება მისცა ხალხის წარმომადგენელთა გამოცხადება თავისი თავი. მას შემდეგ, რაც ბ-ნი ზღანოვიჩი წარმომადგენელთ, სკამზე წამოსკუდა, იგი ხალხს ადარ ცნობს. და მხოლოდ თავისი თავი მიაჩნია ყოველგვარი უფლების მქონეთ. ბ-ნი ზღანოვიჩს კარგათ ესმის რასაც ჩადის; მან კარგათ იცის, რომ თუ ხალხს ლაპარაკის უფლება მიეცა, მას კარგი დღე აღარ დადგება, და ამიტომ ყოველგვარ ღონეს ხმარობს, რომ ხალხი კრებიდან გამოდევნოს. ასეთ თავის საქციელს ბ-ნი ზღანოვიჩი სხვათა შორის განათლებული სახელმწიფოების მაგალითით ასაბუთებს, სადაც თურმე დისციპლინაა შემუშავებული და ყველანი იმას ემორჩილებიან. ბ-ნი ზღანოვიჩს ჩვენ აქ არ დაუწყებთ ლაპარაკს იმის შესახებ, თუ რამდენათ სამართლიანია მისი საქციელი, განათლებული ქვეყნის მაგალითი კი აქ სრულებით მოსატანი არ არის, ვინაიდან დღევანდელი ჩვენი პირობები სულ სხვანაირია. ასეა თუ ისე, დღეს ბ-ნი ზღანოვიჩს და მის ხელ ქვეითა მატრაკვეცებს ხვდათ გამარჯვება, მაგრამ უნდა იცოდენ კი, რომ ეს გამარჯვება მეტათ უიმედოა.

აღნიშვნის ღირსია უქველათ ერთი ჩვენი ფრიად „დამსახურებული“ მოღვაწის საქციელი. ჩვენ მოგახსენებთ თ-დ აკაკი წერეთელზე. მართალია თ-დი აკაკი დიდი ვინმეა და

მაზე ლაპარაკი ასე არ შეიძლება, მაგრამ რას იზამთ როა გორც ძველი რომაელები ამბობდენ, —საყვარელია პლატონი, მაგრამ ქეშმარიტება კიდევ უფრო საყვარელია, ესე ჩვენც; მართალია ბ-ნი აკაკის პატივს ვცემთ, როგორც პოეტს, მაგრამ ქეშმარიტებას კი იმაზე უფრო მაღლა ვაყენებთ. და ეს ქეშმარიტება კი დაგვიფარა ბ-ნი აკაკიმ. საქმე იმაშია, რომ ამას წინეთ „მოგზაურში“ (№ 33) დაბეჭდილი იყო კორესპონდენცია სოფ. კობოლურიდან, რომელშიაც ბ-ნი აკაკის ბრალს დებდენ იმაში, რომ მან გლესს სანადგლო მიწა გაუყიდა 120 მან., რის გამო ორ გლესს შორის დიდი განხეთქილება ჩამოვარდნილიყო, და ბ-ნი აკაკის თხოვდენ პასუხს. სამწუხაროთ, ბ-ნი აკაკიმ დღემდის პასუხი არ გვაღიროსა. არ ვიცით, რას მივაწეროთ ეს მ-სი გაჩუმება. გვახსოვს, ამასწინეთ ბ-ნი აკაკი წერდა ვაზ. „ივერიისში“: „ძალადობა, დარბევა, მიხტამა, გალახვა და სხვ არ არის ქართველის ბუნება და ამ მხრით თავის დაჭერა და გონიერება მართებს ჩვენ გლესობასო“ (№ 70). მაგრამ თუ გაჩანაგებულ და გალატაკებულ, მშიერ-მწყურვალ გლესობას „მართებს თავის დაჭერა და გონიერება“, ვგონებ ქართველ თავდა-აზნაურობასაც მართებდა ყოველივე ეს, და სხვათა შორის ისიც, რომ გლესის ნადელის გაყიდვაზე იმათ ხელი აეღოთ. ნადელის გაყიდვა ქართველ მემშულებებისაგან რომ იშვიათი მოვლენა არ არის, ეს ჩვენ დიდი ხანია ვიცოდით, მაგრამ თუ ამას საქართველოს დიდებული მგოსანი ჩაიდენდა, ეს ჩვენ არ გვეკონა. ჩვენ ჯერ სავსებით კიდევ არა ვართ ამაში დარწმუნებული, ამიტომ ვთხოულობთ, რომ ბ-ნი აკაკიმ გადაჭრით გვიპასუხოს, მართალია თუ არა დასახელებულ კორესპონდენციაში მოთხრობილი ამბავი.

ბევრ ახირებულ აზრს და შეხედულებას აქვს ადგილი ქართულ პრესაში. ჩვენ ვიცით, მაგ. რომ ამ ორმოცდა ათი წლის წინეთ, ნეტარ ხსენებულ ივ. კერესელიძის „ცისკარში“ მაშინდელი ქართველი მკითხველი ამოიკითხავდა ცნობებს იმის შესახებ, თუ როგორ უნდა გაკეთდეს მურაბა და ელეე სხვადასხვა ხილვეულობისაგან. ჩვენ გვეგონა, რომ ამ დროს სამუდამოთ გამოვემშვიდობეთ, მაგრამ მოვტყუვდით. აიღეთ ვაზ. „ივერიის“ № 175-ს მეთაური და თქვენ დარწმუნდებით, რომ ივ. კერესელიძის დროს ჩვენ არც ისე დავშორებივართ. მართალია, „განახლებულ“ „ივერიის“ მეთაურ წერილში თქვენ ვერ იპოვით ცნობებს იმის შესახებ, თუ როგორ კეთდება მურაბა ან ელეე, მაგრამ სამაგიეროთ აქ თქვენ გაიგებთ, თუ როგორ უნდა იქცოდეთ და გეჭიროთ თავი, როცა თეატრში ხართ. ბ-ნი გოგიჩაიშვილი თქვენ დარიგებას გაძლევთ, თუ როგორ უნდა იჯდეთ, როგორ უნდა ეწეოდეთ პაპაროზს, როგორ უნდა ილაპარაკოთ. ავტორი სასტიკათ კიცხავს იმათ, ვინც თეატრში თავისუფლათ იქცევა, დისციპლინას არ ემორჩილება და მით ბ-ნი გოგიჩაიშვილს, თავიდან ფეხებამდე ჯენტლმენს უსიამოვნებას აყენებს; ტყუილათ კი არ მიუღია მას განათლება გერმანიაში, ამ დისციპლინით განთქმულ ქვეყანაში. მაგრამ რაც ყველაზე უფრო აბრაზებს ბ-ნი გოგიჩაიშვილს, ეს ის გარემოება, რომ ქართველები, ასე დაუდევარი ასე უზრდელნი მხოლოდ შინ, თავის სახლში არიან, თორემ სხვებთან, უცხო ხალხთან, ისინი მეტათ ზრდილობიანი და თავდამჭერნი ყოფილან. მართლაც რა, თავის აგდება ეს ერთი ვიკითხოთ. მე კი ვიტყვებ, რომ ზოგიერთ შემთხვევაში ისევე ელეეს გაკეთების ცოდნას ვარჩევ ასეთ ყოველად უაზრო ყბედობას.

მაგრამ ყბედობაც არის და ყბედობაც. ყველა ყბედობას ერთნაირი გასაგალი არა აქვს, თუ შენ ქართველი ხარ და

რუსულათ ყბედობ, ამას არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს და შეიძლება დიდ დანაშაულათ ჩაგითვალონ. მაგრამ, თუ ქართულათ ყბედობ, ეს, რა თქმა უნდა, დიდ სამსახურში ჩაგვთვლება. აი ამის საბუთი. ამას წინეთ სამედიკატორო სა-მართალი უნდა მომხდარიყო ბ. ს. ფირცხალავასა და პეტერ-ბურგის სტუდენტებს შორის, მაგრამ არ მოხდა, მხოლოდ იმ მიზეზით, რომ ორი მხარე ვერ შეთანხმდნენ იმაში, თუ რომელ ენაზე უნდა ელაპარაკათ და ოქმები ეწერათ: ქართულათ, თუ რუსულათ. ბ. ფირცხალავა თხოულობდა, რომ მას მხოლოდ ქართულ ენაზე შეუძლია ჩვენების მიცემა, ვინაიდან „ქარ-თულ საზოგადო კრებებსა და დაწესებულებებში მას მხოლოდ დედა-ენის ხმარება აუცილებლათ მიაჩნია, და გარდა ამისა, თავის ინტერესებს იგი ქართული ენის საშუალებით უფრო დაიცავს. მეორე მხარე — სტ. გედევანიშვილი თხოულობდა, რომ რადგანაც მან ქართული ენა არ იცის, ამიტომ საქმის წარმოება რუსულ ენაზე იყოს. რადგანაც ამის შესახებ ვერ შეთანხმდნენ, ამიტომ სამედიკატორო სამართალი აღარ შედგა. ეს შემთხვევა ღირსია მართო ოდენ დაცინვის და მეტი არა-ფრას. ვინაიდან ორივე მხარე აქ ყალბ ნიადაგზე იდგა და ორივე ცრუობდა. მაგრამ ფ. გოგიჩაიშვილმა ამის გამოც გამოაცხო ერთი მეთაური (№ 176). ბ-ნ გოგიჩაიშვილის წერი-ლიდან გამოდის, რომ რადგანაც სტ. გედევანიშვილს ქარ-თული არ ცოდნია არა თუ საფუძვლიანათ, არამედ „საყველ-პუროდაც“, ამიტომ ჩვენი ქვეყანა დაღუპულათ უნდა ჩაით-ვალოს. მას ველარაფერი ვეღარ უშველისო! საყველპუროთაც რომ ცოდნოდა ქართველ სტუდენტობას თავის დედა-ენა, მა-შინ ხომ ჩვენ ბედს ძალლი არ დაყუფდა!

დღევანდელი ქრონიკა მე ერთი დევ-გმირის გაცნობით მინდოდა გამეთავებია. მაგრამ როგორღაც საუბარი ცოტა არ იყოს გაგვიგრძელდა. სწორე მოგახსენოთ, მე ამ დევ-გმირის გაცნობით მინდოდა დამეწყო საუბარი; თქვენ უეჭველათ გეინ-ტერესებათ, თუ ვინ უნდა იყოს ეს დევ-გმირი ან სად, რომელ მხარეში აღმოჩნდა იგი? მოგახსენებთ მოკლეთ: მისი სახელი ვახ-ლავთ გ. კ. იგი ნავარდობდა „ცნ.-ფურცლის“ სვეტებზე. მისი მიზანია „კარლიკებთან“ (მესამე დასვლებთან) ბრძოლა, მაგრამ რადგანაც თითონ დევ-გმირია, ამიტომ „კარლიკებთან“ ბრძო-ლა მაინც და მაინც დიდათ სასახელო არ უნდა იყოს. კიდევ სხვათა თავისივე მსგავს ბუმბერაზ არსებებს, დევ-გმირებს რომ შეებრძოლოს. თორემ კარლიკების დამარცხება რა ბიჭობაა! ყოველ შემთხვევაში ბ-ნ ბუმბერაზს გ. კ.-ს ტვინის ღირნი უნდა ჭირდეს და განდიდების სენითაც უნდა იყოს შეპყრობი-ლი. მისი განკურნება ჩვენ არ გვჯერა ხოლო მისი ტვინის ნაწარმოების დაფასებას იგი, იმედია, მოსწრება, ვისგანაც ჯერ არს. მინამ კი განისვენოს ილლუზიაში.

ზინ მსარჩლება სომხის პროლეტარიატს?

(პასუხათ ბ-ნ იშხანიანს).

მკითხველს უეჭველათ ეხსომება, თუ რას ამბობდა ჩვენი სომეხი ამხანაგი სომხების იდეოლოგებზე და თუ როგორ გვაფრთხილებდა ჩვენ იმათთან კამათს დროს. „თუ თქვენ გაინტერესებთ სომხების ყოფა-ცხოვრება, წერდა იგი, და გინდათ თქვათ ან დაწეროთ რამე ამ ხალხის მდგომარეობაზე ან კლასობრივ წინააღმდეგობაზე, ვაი თქვენი ბრალი! თუ კრინტი დაძარით შესახებ სომხის ბურჟუაზიულ იდეოლოგე-ბისა, მუდამ ბურჟუაზიის თავგამოდებული დამცველი სომ-ხური პრესა გააფრთხილებთ დაგეცემა თავზე და გაგქულებთ, იცოდეთო“ („მოგზ.“ № 35). მხოლოდ ახლა ვაზ, „არშა-

ლუისში“ დაბეჭდილი წერილების შემდეგ გვესმის ჩვენ ამ სიტყვების ნამდვილი მნიშვნელობა. და მართლაც სომხის ბურჟუაზიის იდეოლოგები არაფერს არ დაზოგვენ ოღონდ კი თავისი მოწინააღმდეგეები დამარცხონ. იმათი შეხედულებით ამ მიზნისათვის ყოველივე საშუალება, ყოველივე ღონე შე-საძლებელია ხმარებულ იქნას. სხვათა შორის ბ-ნ იშხანიანმა გვიჩვენა ამის დასამტკიცებელი საბუთი თავის წერილში „პროლეტარიატის განუვითარებელი იდეოლოგი“, რომელიც თავიდან ბოლომდე ჩვენ საწინააღმდეგოთ არის დაწერა-ლი *).

ბ-ნი იშხანიანი არაფერს არ ზოგავს, ოღონდ ჩვენ მი-წასთან ვაგვასწოროს: უწმაწური ლანძღვა-გინება, პიიადო-ბის შეურაცხყოფა, ცილისწამება, აზრის და სიტყვების გადა-მახინჯება — აი ის საშუალებანი, რომელთაც მიმართავს ვაზ. „არშალუისის“ თანამშრომელი ჩვენ დასამტკიცებლათ. ჩვენ წერილს „სომხების და თათრების ურთიერთ დამოკიდებულე-ბას ამიერ კავკასიაში“ ბ-ნი იშხანიანი უწოდებს «შაგირდის ნაკარნახევს»; თვით ჩვენ — ბავშს, და ჩვენ მსჯელობას — „ბავშურ მსჯელობას“. მისი აზრით ჩვენ „ნაციონალისტური ფრაზეო-ლოგობით ვართ გატაცებული“, რომ ჩვენ „ქართველ მუშა ხალხს ვატყუილებთ“, მაგრამ ჩვენი ავტორი იმედოვნებს, რომ ეს ხალხი „არ მიყვება თავის უსაუფლოთ მოლაპარაკე იდეოლოგებსო“ და ჩქარა გაიგებს, რომ „მისი წარმომად-გენლები და მისი ინტერესების იდეოლოგები **“ დღესაც კიდევ ვერ აცდენიან ქართველურს, სხვების მოძულე ნაციო-ნალისტობას“. გარდა ამისა ბ-ნი იშხანიანი ჩვენ გვაწერს იმას, ვითომც ჩვენ სომხის ბურჟუაზიას ვამტყუნებთ იმაში, რომ „მან უფრო ადრე და უფრო კარგათ მოახერხა რევოლუციია ჩვენი ქვეყნის მრეწველობაში“; რომ ვითომც ჩვენ იმავე ბურ-ჟუაზიას ბრალსა ვდებთ იმაში, რომ მან ეკონომიურ და კულტურულ ბრძოლაში დაამარცხა თავისი ეკონომიური მო-წინააღმდეგენი და სხვილი კაპიტალები შექმნა. მაგრამ ავტორი არ კმაყოფილდება ამ ბრალდებით. მისი აზრით ჩვენ ვითომც ვამტკიცებთ, რომ «სომეხი ერი პატივსაცემი და სანდო არ არის, ვინაიდან მისი ბურჟუაზია კულტურულ-ეკონომიურ ევოლიუციაში ისეთი ნელი ნაბიჯით არ მიდიოდა, რომ მისი დაწვეა შეძლებოდა ქართველ და თათარ ბურჟუაზიასა» „ეს არის წერილი ბურჟუაზიის და აგრარების მრწამსისათა“, — დაძენს ჩვენი ავტორი. „ეს არის «ივერიისებური» და «ცნობ.-ფურცლისებური“ (ჩვენ დავუმატებთ: „არშალუისებურიც“. ფ. მ.) მსჯელობა, და ამ აზრს არ უნდა დამოვრებდეს ის ორ-განო, რომელიც თავის თავს მარქსისტს ეძახისო“, თამამათ გაიძახის ჩვენი ავტორი. და მერე ვინა თქვა ეს? და მერე ვინ ამტყუნებდა ამაში სომხის ბურჟუაზიას, თუ მას მართლაც ამ საქმეში რაიმე წილი აქვს? საიდან შეთხზეთ, ან საიდან გა-მოიგონეთ ასეთი ჭორი, ბ-ნო იდეოლოგო? რისთვის იკისრეთ ღონ-კიხოტის როლი და ქარის წისქვილებს ებრძვით? ჩვენ აი რას ვამბობდით სომხის ბურჟუაზიაზე: «ამიერ-კავკასიაში სომ-ხის ბურჟუაზია ბევრათ უფრო ძლიერია სხვა რომელიმე ადგილობრივი ერის ბურჟუაზიაზე; და აი სწორეთ ამ ბურ-ჟუაზიამ, სამღვდლოების დახმარებით, სრულიათ შებოჭა სომხის მშრომელი ხალხი საშუალ-საუკუნოების იდეების,

*) ეს წერილი მოთავსებულია ვაზ. „არშალუისის“ № 21-ში. ქართული თარგმანი, რომლითაც ჩვენ ვსარგებლობთ, დაბეჭდილია ვაზ; „ივერიაში“ (№ 174).

**) ჩვენ სრულებით ვემყარებით „ივერიის“ თარგმანზე, და ამი-ტომ ყოველგვარ პასუხის გებას იმის შესახებ, თუ რამდენათ თარგმანი დედანთან სწორეა, ჩვენ თავიდან ვიცილებთ.

ნაციონალისტურ მოვინიშნის საშუალებით. სომხის ბურჟუაზია და სამღვდელთა შერტოდენ სომხის პროლეტარიატის დასაბნელებლათ და თავიანთ მისწრაფებათა განსახორციელებლათ. სომხის ბურჟუაზიამ წამოაყენა სომხის მშრომელი ხალხის წინაშე ერთი მხრით ნაციონალისტური იდეალი და მეორე მხრით სომხის სამღვდელთა და ორივე ეს ეროვნულ საქმეთ დასახა. ამ ნაირათ სომხის ბურჟუაზიამ და სამღვდელთამ თავის-კერძო ინტერესები ეროვნულ ინტერესებათ გამოიყვანეს და ამ ანკესზე მოყვა სომხის მშრომელი ხალხი“ («მოგზ.» № 33). იქვე ამას ვუმატებდით იმას, რომ „სომხის ბურჟუაზიის იდეოლოგიები, რევოლიუციონურ ორგანიზაციებიდან დაწყებული კრედიტალურ წრეებამდე, ერთა შორის მტრობას, ქიშპობას და ფანატიზმს ავრცელებენ“, აი რას ვამბობდით, და აი რაში ვდებდით ჩვენ ბრალს სომხის ბურჟუაზიას და მის იდეოლოგიებს. და იმის მაგივრათ, რომ ამაზე ვებასუხათ ჩვენ იდეოლოგიებს, იმათ ფრონტი შეცვალეს, ის, რასაც ჩვენ სომხის ბურჟუაზიაზე და მის იდეოლოგიებზე ვამბობდით, იმათ სომხის ერზე გადატანეს. ჩვენ კარგათ გვესმის, თუ რისთვის შეცვალეს ფრონტი სომხის იდეოლოგიებმა: ჩვენი ბრალდების უარისყოფა იმათ არ შეეძლოთ, ვინაიდან ეს აშკარა ტყვილის მტკიცება იქნებაბოდა და ამიტომ ჩვენ მოგვაწერეს ის, რაც ჩვენ არ გვითქვამს. ამიტომ ჩვენ ვურჩევთ იმათ, სიტყვას ბანზე ნუ ავდებენ და პასუხი მოგვცენ იმაზე რაშიაც ჩვენ იმათ ვამტყუნებთ. კიდევ კარგი რომ ყოველსავე იმას, რაშიაც ჩვენ ბრალს ვდებთ სომხის ბურჟუაზიის იდეოლოგიებს, ამოწმებს თვით სომეხი ამხანაგი, რომელსაც თითონ თავისი საკუთარი თვალთ უნახავს ამ ვაჟბატონის ოინები. „თუ ვინმე ეკონომიურ მდგომარეობაზე და მეურნეობაზე ელაპარაკება პროლეტარიატს, მაშინვე გამოხტებიან რამდენიმე იდეოლოგიები, რომელნიც თავის თავს მარქსისტებს უწოდებენ და პირზე ქაფმომდგარი იწყებენ ყვირილს სომეხთა ერის „ისტორიულ წარსულის შესახებო“ („მოგ.“ № 35). ვინ არიან ეს იდეოლოგიები?—მეკითხებით თქვენ, ბ-ნო იშხანიანო. ნუ თუ ესენი მუშა ხალხის ინტერესების დამცველები არიან? ჩვენ კარგათ ვიცით, თუ ვის იცავენ ისინი. და აი სწორედ იმათ შესახებ ვწერდით ჩვენც; აი სწორედ იმათ მოღვაწეობას ვკიცხავდით. თქვენ კი ყოველივე ეს შეატრიალეთ და უკუღმა აქციეთ. თქვენ სხვისი ცილის წამებით და სხვისი სიტყვების და აზრის დამახინჯებით გინდათ ფონს გახვიდეთ. თქვენი ცილის წამების ნიმუშები ჩვენ რამდენიმეთ უკვე ვიცით. ახლა მოვიყვან იმის მაგალითს, თუ როგორ ამახინჯებთ თქვენ თავის მოწინააღმდეგის სიტყვებს. ჩვენ წერილში სხვათა შორის ნათქვამი იყო: „საუბედუროთ, სომეხებთან მეზობლათ, თითქმის კარდაკარ ცხოვრობდა თათრობა, რომელიც გონებრივათ სომეხებზე დაბლა თუ არა, მაღლა არ დგას და რომელშიაც სარწმუნოებრივ ფანატიზმს კიდევ უფრო მაგრა აქვს ძირი გადგმული“. აქედან აშკარაა, რომ თათრებს ჩვენ გონებრივათ სომეხებზე დაბლა ვაყენებდით; მაგრამ ბ-ნ იშხანიანს ეს ჩვენი აზრი ასე გადაუმახინჯებია: „მას (ე. ი. ჩვენ) ხომ არ რცხვენიათ როდესაც თავის წერილში თათრის ერს სომეხებზე უფრო მაღლა თუ არა, არც მათზე დაბლა აყენებსო“. გადამახინჯებაც სწორედ ამას ქვია. რა საკვირველია, ისეთ კაცთან, რომელიც ასე ამახინჯებს თავისი მოწინააღმდეგის სიტყვებს, რომელიც მხოლოდ ცილის წამების საშუალებათ გადის ფონს, პოლემიკა მეტათ საქმელა საქმეა, თითქმის შეუძლებელიცაა. მიუხედავათ ამისა ჩვენ მაინც იძულებული ვართ ბ-ნ იშხანიანს პასუხი მივცეთ, ვინაიდან ამას თხოულობს საქმე, და არა პირადი მოსაზრება.

დავანებოთ თავი ბ-ნ იშხანიანის ლანძღვა-გინებას, რომელიც მან პირადათ ჩვენ მოგვაყენა, და განვიხილოთ მხოლოდ ის, თუ რაში ვდებთ ჩვენ იგი ბრალს პროლეტარიატს. ჩვენ უმთავრეს ბრალს ვდებთ: 1) ვითომც ჩვენ ნაციონალისტურ იდეებს ვქადაგებდეთ და 2) ვითომც ჩვენ სომეხ-თათრების ქლექტის ახსნაში მარქსიზმისათვის გველაღატებოთ. განვახილოთ ბრალდებანი ცოტა უფრო დაწვრილებით ცალ-ცალკე.

საინტერესოა ვიცოდეთ, თუ რით ამტკიცებს ბ-ნი იშხანიანი იმას, რომ ჩვენ სომეხ-თათრების ურთიერთობის გარკვევაში ნაციონალური მიდრეკილებანი გამოვიჩინეთ, რომ ყოველივე ის, რაც ჩვენ ამის შესახებ ვთქვით, „ნაციონალისტს შეფერის“, „ბურჟუაზიის და აგარაბების მრწამსს“ წარმოადგენს? როგორც ზევით აღვნიშნეთ, ჩვენი ავტორი ამის დასამტკიცებლათ ერთი მხრით იმას იმოწმებს, რომ ვითომც ჩვენ სომხის ბურჟუაზიას იმიტომ ვკიცხავდით, რომ ამ უკანაეკენლმა ქართველი და თათრის ბურჟუაზია დაამარცხა ეკონომიურ და კულტურულ ბრძოლაში, რომ მით „რევოლიუცია მოახდინა ჩვენი ქვეყნის მრეწველობაშიო“; მეორე მხრით ჩვენ ნაციონალისტობას ავტორი ხედავს იმაში, რომ ვითომც ჩვენ «თათრის ერს სომეხებზე უფრო მაღლა თუ არა, არც მათზე დაბლა ვაყენებთ». როგორც ზევითაც დავინახეთ, ყოველივე ეს თვით ავტორის მიერ არის მოჭორებული და გამოგონებული, ან განზრახ ან კიდევ უნებლიეთ. ამნაირათ, როგორც ხედავთ, ჩვენ სრულებით ცუდათ არ მოგვიხსენებია სომხის ხალხი, როგორც ვინ, ჩვენ საგვმეთ მხოლოდ სომხის ბურჟუაზიის და მისი დამქაშ-იდეოლოგიების მოქმედება სომხის პროლეტარიატის წინააღმდეგ მიმართული. მაგრამ აბა ახლა ყური დაუგდეთ ბ-ნ იშხანიანს, თუ როგორ იხსენიებს იგი თათრის ხალხს საერთოთ და მის პროლეტარიატს კერძოთ. „განა მომზადება კი და კლასიურ ინტერესების შეგნება არ ესაჭიროება თათარ და სპარსელ მუშებს, ამ შეუფერებელ და საცოდავ ბრბოს, რომელიც ერთი მხრივ ბნელ ძალთა, თათარ პოლიციელთა, იარაღათ ხდება და მეორე მხრით კი ასრულებს თავის იდეოლოგ-პროვოკატორების ბრძანებას? ან ეგება „მოგზ.“ წერილის ავტორი ერთ ღონეზე აყენებს თათრის ბრბოს და მის მათხოვარ პროლეტარიატს ერთ მხრივ და მეორე მხრივ კი სომხის მუშა ხალხს“? განა ამ სიტყვების ავტორს რაიმე უფლება აქვს სხვას უკიჟინოს ნაციონალისტობა? განა მას შეუძლია ამის შემდეგ ურთიერთ პატივის ცემაზე და სხვადასხვა ერის პროლეტარიატის სოლიდარობაზე ილაპარაკოს, როცა იგი თათრის ხალხს „საცოდავ ბრბოს“ უწოდებს, როცა იგი თათრის მთელ პროლეტარიატს მათხოვარის სახელით ნათლავს? ახლა ჩვენ ვიცით, თუ რაგვარ „მარქსისტებთან გვაქვს საქმე. ახლა ჩვენ გვესმის, თუ რათ ესობა ლახვარივით გულში ჩვენი სიტყვები სომხის ბურჟუაზიის წინააღმდეგ! ახლა კი ვიცით, თუ რისთვის მოგვდგენ ჩვენ ისინი, როცა სომხის პროლეტარიატზე და მის კლასობრივ ინტერესებზე ლაპარაკი აღვძარით. ბ-ნ იშხანიანი „არშალუისის“ ფურცლებზე ირწმუნება, რომ „სომეხ ბურჟუაზიის ექსპლიოატაციის წინააღმდეგ იგი უფრო მედგრათ იბრძვის, ვიდრე ჩვენ ქართველ ბურჟუაზიის წინააღმდეგო“. ბ-მა იშხანიანმა უნდა იცოდეს, რომ ცარიელ სიტყვებს დღეს გასავალი არა აქვს, და ამიტომ უნდა დავვისახელოს, სად, როდის ან რაში გამოიხატა ეს ბრძოლა? შეიძლება ეს ბრძოლა, როგორც ამხანაგი ხეჩო ამბობს მართო იმაში გამოიხატა, რომ სომხის იდეოლოგიები მიდიან მუშებში, აღვზნებულათ ისვრიან მაღალ ფარდოვან, ამაღელვებელ სიტყვებს, რომელშიაც შეუფერებელთა ეროვნულ გრძობაზე მოქმედებენ“. დიან ასეთები გახლავან სომხის პროლეტ

ტარიატის დამცველები! თუ როგორ იცავენ ისინი ბურჟუაზიას, ამის შესახებ თვით ბ-ნი იშხანიანის წერილიც საკმარის საბუთს იძლევა. აქ იგი ქებით იხსენიებს სომხის ბურჟუაზიას, რომელმაც თურმე «რევოლიუცია მოახდინა ჩვენი ქვეყნის მრეწველობაში», რომელსაც თურმე დიდი ღვაწლი მიუძღვის ჩვენი ქვეყნის „ეკონომიურ და კულტურულ განვითარებაში“. სწორეთ ამიტომაც ალბათ გვეკითხება ბ-ნი იშხანიანი: „განა ცოდვათ ჩათვლება სომხის ბურჟუაზიას, თუ მან თავის კლასობრივ გაბატონებისათვის თავის სასარგებლოთ გამოიყენა ყველა საზოგადოებრივი ძალები? დიახ, ბურჟუაზიის იდეოლოგიებისათვის აქ არავითარი ცოდვა არ არის! თუ სომხის ბურჟუაზია და სამღველოება გზას უბნევენ სომხის მუშა ხალხს, ამას ბ-ნი იშხანიანი სავსებით ამართლებს, რადგანაც ამას ბურჟუაზია თავის გაბატონებისათვის ჩადის. რომ ამას ქადაგებენ ბურჟუაზიის იდეოლოგები, ეს ჩვენ დიდი ხანია ვიცით. მაგრამ ასე აშკარათ ეს არც ერთს ბურჟუაზიის იდეოლოგებს არ გამოუმჯღავებია. ბ-ნი იშხანიანი ერთი ერთმანერთში ურევს კლასობრივი ბრძოლის იდეას და მუშა ხალხის ინტერესების დაცვას. მისი სიტყვებიდან ასე გამოდის, რომ თუ თქვენ კლასთა ბრძოლა გწამს, უეჭვალა ბურჟუაზიის ყველა ოინები, ყველა ზომები უნდა აქოთ და ადილოთ, ვინაიდან ყოველსავე ამას კლასთა ბრძოლაში აქვს საფუძველი“. ამიტომაც ეს ბურჟუაზიის იდეოლოგი გვისაყვედუდურებს, რომ „ჩვენ ძალიან ნაკლებათ გვესმის, თუ რა არის კლასთა ბრძოლა ისტორიაში“. საქმე ის არის, ჩვენო ბურჟუაზიის განვითარებულა „იდეოლოგო“, რომ კლასთა ბრძოლას ჩვენ პროლეტარიატის თვალთა ხედვის წერტილიდან ვუყურებთ და თქვენ კი ბურჟუაზიის კლასთა ბრძოლას აღიარებთ. ბურჟუაზიის ყველა იდეოლოგი, მაგრამ მხოლოთ იმდენათ, რამდენათაც ეს ბურჟუაზიის ინტერესების სასარგებლოთ არის გამოსადეგი. სწორეთ ამ თვალთა უყურებს კლასთა ბრძოლას ბ-ნი იშხანიანიც.

ახლა გავიკოთ ის, თუ რაში ხედავს ბ-ნი იშხანიანი ჩვენი პრინციპების ღალატს? ბ-ნი იშხანიანის აზრით, ჩვენ „ტალახში ამოვსვარეთ დემოკრატიზმა და მარქსისტული პრინციპების დამცველი ორგანო გაფხუბნეთ. სომხის ბურჟუაზიის იდეოლოგს ამაში კვერს უკრავს ქართველი ბურჟუაზიის ლეიბორგანო „ივერია“, რომელიც ამბობს: „სომხებისა და თათრების ურთიერთობის შესახებ წერილში მახარაძეს კლასობრივ ნიადაგზე ცოტათი ფეხი გაუსხლტაო“. შემდეგ „ივერიას“ მოყავს ჩვენი წერილიდან ის სიტყვები, რომლებიც სომხის ბურჟუაზიის იდეოლოგებს ეხება, როგორც ეს აშკარათ ჩანს წერილის შემდეგ სტრიქონებიდან, რომლებსაც ჩვენი მოწინააღმდეგე უყურადღებოთ ტოვებს. მაგრამ დავანებოთ თავი „ივერიას“ და ისევ ბ-ნი იშხანიანის წერილზე გადავიდეთ. ბ-ნი იშხანიანი მწუხარებით მოგვითხრობს, რომ სწორეთ „მოგზაურისაგან“ მოვლოდენ სომხის ბურჟუაზიის იდეოლოგები თათრებსა და სომხებს შორის მომხდარ სისხლის ღვრის ობიექტიურათ ახსნა-განმარტებას, მაგრამ დახეთ სომხის იდეოლოგების უბედურებას, „მოგზაურმაც“ გაუტრუვა იმათ იმედი! თურმე, სომხებსა და თათრებს შორის ატეხილ დავაში მოგზაურიც აცდა ობიექტიურათ მსჯელობას! ჩვენ არ ვიცით, რას უძახის ბ-ნი იშხანიანი ობიექტიურათ მსჯელობას: ჩვენ ვამბობდით, რომ სომხის ბურჟუაზიის იდეოლოგებს სამღველოებასთან ერთათ, დიდი ბრალი ედებათ იმ სისხლის ღვრაში და ჟღერტა-ხოცვაში, რომელიც მოხდა და ხდება სომხებსა და თათრებს შორის. სომხის ბურჟუაზია თავისი ქადაგებით სომხის მუშებში სომხის ერის შესახებ, მის დანიშნულობაზე, მთელ სომხობის განკერძოებულ ინტე-

რესებზე ცდილობდა მტრობა, ქიშპობა და სიძულვილი დაეთესა სომხის მუშა ხალხში სხვა ერის მიმართ. ამით იგი უნებლიეთ ამზადებდა ნიადაგს სისხლის ღვრისათვის. ამით ჩვენ სრულებით არ ვამართლებთ თათრის ბურჟუაზიას და მის სამღველოებას, რომლებსაც ამ მხრით იგივე ბრალი ედებათ, რაც სომხის ბურჟუაზიას და მის იდეოლოგებს. მაგრამ თუ ჩვენ სომხის ბურჟუაზიაზე ვლაპარაკობდით განსაკუთრებით, ეს მხოლოთ იმიტომ ამ უკანასკნელს ბევრათ უფრო ძალია და გამაველობა აქვს, ვინემ თათრის ბურჟუაზიას. ჩვენ რა თქმა უნდა, არც იმას ვყოფდით უარს, თუ ბნელმა ძალებმა რა როლს ითამაშეს ამ საშინელი სისხლის ღვრაში*); მაგრამ ჩვენ იქ ამაზე არ ვლაპარაკობდით. ჩვენ იქ გვინდოდა გვეჩვენებია ერთი უმთავრესი მიზეზთაგანი, რომლებმაც ხელი შეუწყვეს ამ საპარცხვირო სისხლის ღვრას ორ მოძმე და მეგობარი მუშა ხალხში. ამ მიზნით ჩვენ აღვნიშნეთ სომხის ბურჟუაზიის შოვინისტური ნაციონალიზმი, კრელიკარულ სამოსელში გახვეული, რომელიც მიმართულია სომხის მუშა ხალხის გონების და მათი კლასობრივი შეგნების დასახშობათ. აი ეს გარემოება არ მოეწონა სომხის ბურჟუაზიის იდეოლოგებს და მის დამქაშებს, მაგრამ ერთი ვიკითხოთ. აქ რა შუაშია ან ნაციონალიზმი ან პრინციპების ღალატი, ჩვენ გვესმის, რომ სომხის ბურჟუაზიის იდეოლოგებს არ ესაიამოვნებოდათ, როცა მათ ჩვენ საკუთარი სახე დავანახვეთ სარკეში. ჩვენ ვამბობდით, რომ „სომხის მუშა ხალხი რომ მომზადებული ყოფილიყო და თავისი კლასობრივი ინტერესები შეგნებული ქონებოდა, მაშინ არ მოხდებოდა ის „რაც მოხდა“. ბ-ნი იშხანიანის აზრით, ეს „ან ბაეშვის მსჯელობა ან განზრახი სიავე ორში ერთია. სომხს მუშების მოუშადებლობა და მათგან კლასობრივი ინტერესის გაუგებრობა ამ ისტორიული დრამის მიზეზი რომ იყოს,—ამის თქმა იმას ნიშნავს, რომ, ან მუშა კლასს სომხს ბურჟუასთან ერთათ აბრავლებენ ხსენებულ საქმის დაწყებას, ან ამბობენ, რომ იგი (ე. ი. მუშა კლასი) ბურჟუაზიის ხელში ბრმა იარაღით მოქმედებდაო“. უბედურებაც ის არის. რომ, როგორც თათრის მუშა ხალხი თათრის ბურჟუაზიის და სამღველოების ბრძანებებს ასრულებს, რასაც ბ-ნი იშხანიანი სრულებით არ უარყოფს, ისე სომხის მუშა ხალხი „სომხს ბურჟუაზიის ხელში ბრმა იარაღით მოქმედებდა და დღესაც მოქმედებს. რომ ეს ასე არ ყოფილიყო, ჩვენ დანამდვილებით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ თათრებსა და სომხებს შორის სისხლის ღვრა არ მოხდებოდა. მართალია ბ-ნი იშხანიანს ეს „ბაეშვის მსჯელობათ“ მიაჩნია, მაგრამ თქმა ადვილია, და დამტკიცება კი ძნელი. დანამდვილებით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ბევრ ადვილათ მხოლოთ მუშა ხალხის მომზადებული და თავისი კლასობრივი ინტერესების შეგნებით თავიდან აცილებულ იქნა მსგავსი შეტაკება. და ეს ასეც უნდა იყოს. მხოლოთ შოვინისტური ნაციონალიზმით დაბრმავებულთ შეუძლიათ სხვა ნაირათ იფიქრონ. ჩვენ კი, ვინც კლასთა ბრძოლის ნიადაგზე ვდგევართ, ვინც ყოველგან ყველაზე წინ დაჩაგრულთა ინტერესებს ვაყენებთ, ერთ წუთსაც ვერ ვუღალატებთ ჩვენ პრინციპებს. ჩვენ არ უარყოფთ არც ერს, და არც ეროვნულ განხეთქილებას, და ყოველივე ეს ჩვენთვის სრულებით ფიქცია არ არის, როგორც ეს ზოგიერთებს გონიათ, მაგრამ ყოველივე ეს ჩვენ მიგვაჩნია ისეთ მოვლენებო, რომლებიც აღმოცენებულია კლასობრივი ბრძოლის ნიადაგზე.

ბ-ნი იშხანიანი წუხს, რომ იგი ჩვენ ვრცელ პასუხს ვერ გვაძლევს, და მხოლოთ გაცვეთილი და ათას ჯერ გადაღე-

*) იხ., მოგ. „ჩვენი წერილისა: „ბაქოს ამეების გამო“. „მოგზ.“ № 6.

ქილი ლიბერალური ფრაზებით კმაყოფილდება, გარდა იმისა, რომ ლანძღვა-გინებით, ცილის-წამებით და ჩვენი აზრების და სიტყვების გადამახინჯებით იბრძვის ჩვენ წინააღმდეგ. სწორეთ მოგახსენოთ, ჩვენც ვწუხვართ, რომ ბ-ნი იშხანიანი არ გაგვაგებია, თუ, მისი აზრით, რითი უნდა აიხსნას სომეხთათრების ასეთი გამწვავებული ურთიერთობა ამიერ-კავკასიაში. ჩვენი წერილიდან მკითხველი დაინახავდა, რომ 1) ბ-ნი იშხანიანი თითონ ეკუთვნის ნაციონალისტების ჯგუფს, 2) იგი გამოდის როგორც სომხის ბურჟუაზიის იდეოლოგი და 3) მუშა ხალხის დაბრმავებაში იმასაც აქვს თავისი წილი.

ფ. მახარაძე.

პროფესიონალური კავშირები დასავლეთ ევროპაში.

(თარგმანი).

შრომისა და კაპიტალს შორის დიდი ხანია ბრძოლა სწარმოვებს.

მას შემდეგ რაც დაეცა დამოკიდებულ ხელოსანთა წოდება და მსხვილიმა კაპიტალმა ხელში ჩაიგდო საწარმოო იარაღები, თითონ ხელოსანი კი დაქირავებულ მუშათ გადაქმნა,—ეს დიადი ბრძოლა კაპიტალსა და შრომის შორის თან და თან უფრო ფართოვდება და ძლიერდება.

ბრძოლა მომზადებას, ორგანიზაციას მოითხოვს, ამიტომაც—იფეთქა თუ არა პირველათ დიდებულმა ბრძოლამ, დაიწყო მუშათა კლასის ორგანიზაციამ შექმნის პირველი ცდა.

ინგლისში, რომელიც კაპიტალიზმის კლასიკურ ქვეყანას წარმოადგენს, დიდი ხანია საბოლოოთ დაეცა დამოუკიდებელი სახელოსნოები. იქ, დიდხანია სხვილ კაპიტალისტურმა წარმოებამ მოიკიდა ფეხი, დიდი ხანია გაჩნდნ კაპიტალისტები და დაქირავებული მუშები და შრომას და კაპიტალს შორის ბრძოლასთან ერთათ ამ ბრძოლისთვის მზადება, ორგანიზაცია დაიწყო. პირველ პროფესიონალურ კავშირებს ინგლისში 200 წლის წინეთ ვხვდებით.

როგორც ინგლისის პარლამენტის ოქმებიდან ჩანს ჯერ კიდევ XVIII საუკუნის პირველ ნახევარში ყოფილა იქ მუშათა კავშირები.

1720 წ. თერძები ჩივიან პარლამენტში, რომ მათი შავირდები რიცხვით 7000 კაცამდე შეკავშირდნ, რათა სამუშაო დღის შენაკლება და ქირის მომატება გაიტანონ.

1717 წ. ღვეონშირის და სომერსეტშირის მატყლის მუშები კარგა მოზრდილ კავშირს შეადგენდნ. 1747 წ. გაჩნდა მატყლის მჭეავეთა ორგანიზაცია.

ინგლისის მოძრაობის ძველი მატყლიანი მთავრობენ, თუ რა სახის ორგანიზაციები ქონათ მუშებს თავდაპირველათ. ამ ნაირი ორგანიზაციები უმეტეს შემთხვევაში სასადილოებში შეუქმნიათ, სადაც მუშებს ჩვეულება ქონდათ მუშაობის შემდეგ თავის მოყრისა და თავიანთ ქირ-ვარამზე სჯაბაასისა. ასე რომ უმთავრეს ცენტრებს მუშათა პირველდაწყებით ორგანიზაციებისა ტრაქტირები და სასადილოები წარმოადგენდნ.

ახალი წევრის მიღება უჩვეულო საიდუმლოებით იყო გარემოცული. ვისაც კავშირში შესვლა სურდა ჯერ ფიცი უნდა მიეცა ამხანაგებისათვის, შემდეგ მას სასტიკათ გამოცდიდნ და მხოლოთ ასეთი ცერემონიების შემდგომ მიიღებდნ ორგანიზაციაში.

ორგანიზაციების ნაადრევი განვითარება მჭიდროთ დაკავშირებულია ინგლისის კაპიტალიზმის ადრე განვითარებასთან. მრეწველობის იმ დარგში კარგათ განვითარებულ და ძლიერ ორგანიზაციებს, სწორეთ მრეწველობის იმ დარგში ვხვდებით, რომელშიაც კაპიტალმა ყველა სხვებზე ადრე დაიბუდა. მუშა-

თა ორგანიზაცია აზრდითი უკან დასდევდა კაპიტალიზმის განვითარებას.

XVIII საუკუნის დამლევს, როცა მანქანების ხმარებამ მთელი რეკოლიუცია მოახდინა მრეწველობაში და კაპიტალიზმის განვითარებამ დიდი ნაბიჯი გადადგა წინ, მუშათა ლტოლვილება კავშირებათ შეერთებისადმი ერთიორათ მატულობს. იბადება მრავალი ახალი კავშირები, ძველები კი ძლიერდება და მუშა ინსტინქტიურათ ცდილობს თავი დაიკოს კაპიტალიზმის კარზე მომდგარ საშინელებათაგან.

თავდაპირველათ მუშას იმედა აქვს, რომ მას კანონი დაიფარავს.

პარლამენტში მუშათა პეტიციებს დასასრული არა აქვს ამ პეტიციებში იგინი ითხოვენ მანქანების მოსპობას, მინიმალური სამუშაო ქირის დაწესებას და შევირდთა რიცხვის შემცირებას.

მიუხედავთ ამისა ხმა მუშათა დარჩა ხმათ მლაღადებლათ უდაბნისა შინა იმ პარლამენტში, რომელი მსხვილი ბურჟუაზიის წარმომადგენელთაგან იყო შემდგარი. ეს კიდევ არ კმარა! პარლამენტი ამხედრდა წინააღმდეგ მუშათა მოძრაობისა და კავშირთა. მან გააუქმა ძველი კანონი, რომლის ძალით მომრიგებელ მოსამართლეებს უფლება ქონდათ სამუშაო ქირის განსაზღვრისა, აუკრძალა სხვადასხვა დარგის მუშებს კავშირების და ორგანიზაციების მოწყობა, შეუდგა ხელმძღვანელ მუშათა დატუსაღებას და გამოსცა ახალი კანონი, რომელიც უკრძალავდა მუშებს რაიმე საზოგადოებათა დაარსებას.

ასეთი საზოგადოების დაარსებას კანონი საქმის მწარმოებელთაც უკრძალავდა, მარა უკანასკნელნი, რასაკვირველია, არავითარ ყურადღებას არ აქცევდნ ამ გარემოებას და 1814 წელში ჩვენ ვხედავთ „შეფთილის სავაქრო და მანუფაქტურულ კავშირს“, რომლის უმთავრეს მიზანს შეფთილის საქონელთა ფასის მოწესრიგება შეადგენდა.

როცა მუშათა შემავიწროებელ კანონებს სცემდა პარლამენტი, ამით მას მოძრაობის ჩაქრობა უნდოდა, რასაკვირველია; მას მხოლოთ ავიწყდებოდა ამ დროს ერთი ძველებური თქმულება: ბუნება რომ კარებში გაავლო, ფანჯრებიდან შემოვარდებოა.

მოძრაობის განვითარებამ დაამტკიცა, თუ როგორ ცდებოდნ იგინი, ვისაც ამ მოძრაობის ჩაქრობის იმედი ქონდათ. (შემდეგი იქნება).

ლია წირილი "Черн. Вѣстн."-ის გამომცემელს, ბ-ნ ნიკიტინს.

მოწყალეო ხელმწიფე!

როგორც თქვენ კარგათ უწყით, რამდენიმე „პატრიოტ მოწმეთა“ წყალობით, რომელთაც ჩემს შესახებ პროკურორის კამერაში განზრახ შეთხზული ტყუილები „აჩვენეს“,—მე რამდენიმე თვის განმავლობაში თავისუფლებას მოკლებული ვიყავ და, როგორც თავმჯდომარე ბათუმში მომხდარ მრავალრიცხოვან ხალხის რამოდენიმე კრებისა, კანონდებულების 128—129 მუხლის ძალით, პასუხის გებაში ვარ მიცემული. ზემოხ ენებულ „პატრიოტების“ ჩვენებათა სიყალბე, იმედი მაქვს, ჩემი საქმის გარჩევის დროს დავამტკიცო სასამართლოში.

აქ კი მე მინდა აღვნიშნო თუ, რა როლს თამაშობდით თქვენ ზემოხსენებულ ინციდენტში. მას შემდეგ, რაც ჩვენ კოლლექტიურათ გავედით თქვენი რედაქციისაგან, თქვენ აშკარათ დაიჩემეთ ვგრეთ წოდებული „პატრიოტიზა“: საექვე რუსი პალმის ქართველებისადმი მძულვარება—უფრო

საქვეო ქართველი ბ. ნიკიტინის სომხებისადმი მძულვარებათ გადაიქცა. ასეთი „პატრიოტიზმი“ თქვენთვის ახალი ამბავი არ არის. ჯერ კიდევ იმ დროს გეტყობოდათ თქვენ „პატრიოტობა“, როდესაც ვაზ. „ივერიის“ რედაქციის მდივნათ ბრძანდებოდით, იმ „ივერიის“, რომელიც ბბ. ველიჩკოთა და **Р**-ის ჩაგონებით ერთ ერს მეორე ერს უსისებდა და ერთმანერთზე ამხედრებდა. სწორეთ ასეთი „პატრიოტიზმის“ წყალობით იყო, რომ თქვენ შეგნებულათ იცრუეთ და გაზეთის ფურცლებზე ცილის წამება გამოაფინეთ. თქვენი გაზეთის რედაქციის ყოფილ წევრთა კოლექტიურ წერილის საპასუხოთ — ჩემს ძალა-უნებურ არ ყოფნის დროს — ორი წერილი დაიბეჭდა: ერთი თქვენი („Pro domo sua“) დამეორე თქვენი „მუღმივი თანამშრომელის“ ბ. ს. -ს «Въ отвѣтъ г. Варта-нъянцѹ». შემდეგ, ზემოხსენებული ინცინდენტის ფაქტიური მხარე, რომელიც თქვენ ყოვლად მოურიდებლათ შეღახეთ და დაამახინჯეთ აღადგინა ვაზ. „Н. Об.“-ში ე. ვარტანიანმა. ამ უკანასკნელს, რამდენათაც მემახსოვს თქვენ ვეღარაჟერი უბასუხეთ, ასე რომ მის წერილში მოყვანილი ფაქტების სინამდვილე დამტკიცდა. ამიტომ მე დამრჩენია მხოლოდ და ვაფასო თქვენი საქციელი; მანამდე კი მოვიყვან ერთ ფაქტს თქვენი „მუღმივი თანამშრომლის“ ცხოვრებიდან. ერთ-ერთ ნებადართულ სახალხო კრებაზე ბათუმში 26 მაისს ერთმა ქართველმა ორატორმა მრისხანე ბრალდებით მიმართა იმ ვაჟატონს, რომელმაც გურულთა და მეგრულთა შორის განხეთქილება გამოიწვია.

როგორც ქართულ პრესაში გამოიჩნდა, ეს „ვაჟატონი“ ყოფილა თქვენი „მუღმივი თანამშრომელი“. ასეთი ყოფაქცევა თქვენი „მუღმივი თანამშრომლისა“ სრულიად გაამართლა მისმა ამნაირმავე ყოფაქცევამ ბათუმში. ის გარემოება, ბ. ნიკიტინო, რომ ჩვენების მოსმენის შემდეგ თქვენ დაუყონებლივ დაითხოვეთ ორი „მოსამსახურე პირი“, რომელთა მიერ ჩემ შესახებ ცილის წამების გავრცელება ჩვენ გამოვამყდვენეთ, — ამტკიცებს, რომ თქვენ არ უარყოფდით ასეთ ცილის წამებას. ხოლო ის გარემოება, რომ თქვენ, ისარგებლეთ რა ჩემი არ ყოფნით და მჭიდრო კავშირით შეეკარით ცილის წამების ავტორს, რათა აშკარად ამხედრებულიყავით ჩემ წინააღმდეგ, გქმნის თქვენ არა თუ მხოლოდ მონაწილეთ, არამედ უმთავრეს პასუხის მგებლათ იმ ხრიკებისა, რომელიც თქვენ მომართეთ ჩემს წინააღმდეგ, როგორც წინააღმდეგ **სომხისა**.

ხოლო თქვენ მიერ წამოთქმული ორჭოფი წინადადება „მე არ შემიძლია არავის გასამართლება“ — უფრო გარკვევით ახასიათებს თქვენ ყოფა-ქცევას, მიუხედავათ იმისა რომ თქვენ ყოველ დღე ასამართლებდით მოურიდებლათ ყველას თქვენს გაზეთში — ზოგს აქებდით და ზოგს კი კიცხავდით დაროცა ეს გასამართლება თქვენ „შინაურის“ მოქმედებას შეეხებოდა, — ორ აზროვან ფრაზს ამოეფარეთ. თქვენ გაზეთში მოთავსებულ წერილებმა, რომელნიც სომხთა წინააღმდეგ იყო მიმართული, საბოლოოდ განამტკიცა თქვენი რეპუტაცია, და დაამტკიცა ის ბრალდება, რომელიც თქვენი „მუღმივი თანამშრომლის წინააღმდეგ ამართა ქართველ ორატორმა. ახლა კი ნათლათ გამოაშკარავდა თქვენი და თქვენი „მუღმივი თანამშრომლის“ ზნეობრივი ფიზიონომია. ჯერ-ჯერობით მხოლოდ ამაზე მინდა მივაქციო თქვენი ყურადღება.

ვ. ვარტანიანცი.

წერილები რედაქციის მიმართ.

ერეკლესი ბატონა რედაქტორს

გთხოვთ ამ ჩვენ წერილს ალაგი დაუთმეთ და მით საშუალება მოგვცეთ უდრესი მაღლობა გამოვეცხადოთ საქიმე დახმარებისათვის ბ-ნ ექიმ ივანე გამართელს, რომელმაც ოცს აგვისტოს სოფ. ჩიხათში უსასუიდელო დახმარება აღმოუჩინა დარბი საზოგადოებას და გაჩდა ამისა შეგვხიდა, რომ თვეში თითოჯერ ჩამოვალ და საზოგადოების დარბი წევრებს დახმარებას აღმოუჩენ ექიმობის მხრით. საზოგადოების მინდობილებით.

- 1) მარკაზ ჩახვაძე.
- 2) მდ. მისე ჯვარბინაძე.
- 3) ექვთიმე ჩინსიმესძე ორაგველიძე.

ქართული თეატრი.

(„ლალატი“, ღამა სუმბათაშვილისა)

ლალატი! ეს სიტყვა ძალიან დამახასიათებელია ქართული წარმოდგენებისათვის. ირგვლივ ლალატი! ლალატობენ მსახიობები, ლალატობს რეჟისორი, ლალატობს საზოგადოება, ერთი სიტყვით ყველანი ლალატობენ საბრალო ქართულ წარმოდგენებს. სწორეთ ასეთი ლალატი დავინახეთ ჩვენ ორშაბათს სახელმწიფო თეატრში, სუმბათაშვილის „ლალატის“ წარმოდგენის დროს. „ჭაერში ლალატის სუნი დგას“ — ამბობს სულეიმან-ხანი და ასე გგონია რომ ეს სიტყვები შეეხებიან მსახიობებს, საზოგადოებას და არა იმას, რასაც ნამდვილათ უნდა შეეხებოდნენ. მართლაც, რას წარმოადგენდა ამ სეზონის პირველი ქართული სპექტაკლი, თუ არ ლალატს. საზოგადოებამ რომ ულალატა წარმოდგენას და თეატრი ნახევრათ ცალიერი იყო ეს არ ახალია, ძველია. აგრეთვე არ ახალია, ძველია ისიც, რომ ჩვენი მსახიობები თითქმის საერთოთ, კოლექტიურათ ლალატობდენ წარმოდგენას. ლალატობდა სულეიმან-ხანი, ლალატობდა ოთარბეგი, საბა-ბერი, დათო, ერეკლე, და რუქაია...

ბ. შალიკაშვილი გარეგნობით, გრიმით უფრო გაიოზ ფაღავას მოგაგონებდათ, ვინემ მრისხანე სულეიმანს. არავითარი გამომეტყველება მრისხანებისა და სისასტიკისა მის პირისხეს არ ემჩნეოდა. სულეიმანი — ეს ნამდვილი არაბი, ჯიშინი, როგორც არაბული ცხენი, რომელიც უბრალო ჩრდილის დანახვაზე ყალყზე დგება და ნაპერწკლებს ყრის თვალთაგან — მუღამ იჭვიანი, ყურ-დაცქვეტილი, სასტიკი, დაუნდობელი — ბ. შალიკაშვილის წარმოდგენაში ძალიან ფერმკრთალი გამოვიდა.

ოთარბეგიც (ბ. გუნია) ძალიან სუსტი იყო. მან პირველ ორ მოქმედებაში ვერ დაუხატა საზოგადოებას „განდგომილი“, გათახსირებული, ოდესღაც გმირის, მაგრამ ახლა სულეიმანის წინაშე ჭიასავით მხოხავი ოთარბეგის სახე. მესამე მოქმედებაში იმ სცენის დროს, როდესაც გააფთრებული ოთარი, აღ-რაზაყის მოკვლით შემფოთებული ღვთის რისხვასავით შევაროება ერთმანერთზე მიწეულ ქართველებს და სპარსელებს შორის. ბ. გუნია სრულიად უფერული იყო, მისი თამაში ამ დროს მხოლოდ მაღალი ხმით ყვირილში გამოიხატა. იბნ-საადს ისე ულახათოთ და ზეპირათ მისცა ბეჭედი, ისე მშრალათ, მშვიდათ წარმოთქვა სიტყვები: აი, წაიღე ჩემი ბეჭედი და გასწი მთებში-ო“, რომ გვეგონებოდა სადღაც სატრფოსთან აგზავნის და ბეჭედს ატანს საჩუქრათო.

ზეინაბთან სცენაშიაც სუსტობდა ბ. გუნია — ოთარი და

ის სულიერი ტრავმად, შინაგანი რევოლუციად, რომელიც ამ დროს ოთარის არსებაში ხდება ჩვენ ვერ დავინახეთ.

საბა-პერი (ბ. დადიანი) თანამედროვე ხეცესს უფრო გავდა, რომელიც „დრამის“ ფულის გადავარდნაზე წუწუნებს, ვინემ ფანატიკოს მსკოვან გმირს.

დათო, ეს ახალგაზრდა საქართველოს განორციელება, თავგანწირული, მარდი, გატაცებული, ვულკანივით აგზნებული და უშიშარი ქაბუკი ბ. სვიმონიძის დასურათებაში რაღაც ულახათო, ტლანქ, მოუხეშავ არსებას გავდა. ამ აქტიორის უმთავრესი ნაკლულოვანებას მიხრა-მოხრის სიზანტე, ერთი და-იგივე შესტები და ერთი და იმავე კილოთი ლაპარაკი შეადგენს.

გრეკლე არც წყალი იყო და არც ღვინო—უფრო კი წყალი, რადგან ბ. ჩარკვიანმა, რომელიც ამ როლს თამაშობდა ვერავითარი „ხასიათი“ ვერ დავინახე, თუმცა ამ ტიპის დახასიათებაში პიესის ავტორსაც დიდი ბრალი მიუძღვის.

ქ. კარგარეთელი (რუქია) ზედ-გამოჭრილი თანამედროვე შანტანებს შანსონეტკა იყო. მისი თამაში თავიდან ბოლომდე შეუსაბამო მიხვრა-მოხვრას და ლამაზი პოზების ამოძვინას წარმოადგენდა. რუქიას ცბიერება, გაიძვერობა, მაქციერობა, ველური გრაცია, კატის სისწრაფე—ყველა ეს არსად ჩნდა და თვალწინ თანამედროვე, შაბლონური რუქია გედგათ.

ქ. ჩხეიძე ზეინაბის როლს თამაშობდა. ეს როლი თავისთავათ ისეთი ძნელი და რთულია ავით ამ ტიპის სიყალბის წყალობით, რომ მისი სრულიათ დაძლევა მეტათ დიდ ნიქს და გამოცდილებას შეუძლია. მიუხედავათ ამისა ჩვენ არ შეგვიძლია არ გამოვტყდეთ, რომ ქ. ჩხეიძემ პიესის სძლია ეს საძნელო როლი. უმთავრესი ნაკლულოვანება ახალგაზრდა მსახიობი ქალისა ჩვენის აზრით იყო ზეინაბისათვის შეუფერებელი გარეგნობა და „პოზიროვკა“ (ეს საზოგადო ნაკლია ქ. ჩხეიძისა) გარეგნობით იგი 18 წლის ქალს გავდა. პირველ ოთხ მოქმედებაში ქ. ჩხეიძეს რაღაც სიზანტე და უგულუობა ეჩნეოდა და მესამე მოქმედების შესანიშნავი მონოლოგები ვერ იყვენ ისე კარგათ წამოთქმული, როგორც ამ მსახიობს შეეფერება. მაგიერში მეხუთე მოქმედება ნამდვილი „chet-d'euvre“-ი იყო სახიობისა. აქ ქ. ჩხეიძემ არ დაიშურა თავისი ტემპერამენტი და საესეებით დახატა უბედური დედის და ბედნიერი დედოფლის სულის კვეთება.

შესანიშნავი იყო, როგორც გარეგნობით, ისე თამაშითაც ბ. შათირიშვილი—ყარა-უსუფი. მისი სახე და ფიგურა ახლაც თვალწინ მიდგას: გაიძვერული, სსტიკი, მაგრამ სულმდაბალი, მეღუერი გამომეტყველება, ჩავარდნილი მკერდი, წეროსავით წაწვდილი კისერი—ნამდვილ ყარა-უსუფის გარეგნობას წარმოადგენდა. შემპარავი ლაპარაკი, ცბიერი კილო და სულიმანის წინაშე ზლიქვენლობა შეგვიერთა გამოხატა ბ. შათირიშვილმა და დავვიმტიკიცა, რომ ბეჯითს და მუყაით აქტიორს მკირე როლშაც შეუძლია სულის ჩაბერვა და უნარის გამოჩენა.

ქ. ლეჟავას თამაშმა საესებით დააკმაყოფილა მაყურებლები—მან უნაკლულოთ შესარულა გულ-უბრყვილო გაიანეს როლი. ის სცენა, როდესაც გაიანე დათოს შეეხეჩება ისეთის სინამდვილით და ხელოვნებით გადმოგვცა, რომ ყველანი აღტაცებაში მოიყვანა. პირველ გამოსვლისთანავე ეტყობოდა ქ. ლეჟავას, რომ თავის თავს საკუთარ როლში გრძნობდა და ეს პირველი შთაბეჭდილება გაამართლა კიდევ. სცენაზე, როგორც სინამდვილეში, ისე ხედავდით ცქრიალა, უმანკო არსებას, რომლის სპეტაკსა და უბრყვილო ბუნებას ჯერ არა-

ვითარი ქუქკი არ მიკარებია. გაიანეს და შაიკოს სცენაშაც შეგვიერთა ჩაიარა, ყოველი სიტყვა საბრალო გაიანეს, რომელსაც ჯერ დათომ და მერე შაიკომ აღზარეს. მან და მისის ყოფაქცევაზე, — გულს ხვდებოდნენ. სინამდვილას გრძნობას უღვიძებდა მაყურებელს. კი-კი.

განსჯალებანი

ქართული წარმოდგენა

სახანო თეატრში.

ორშაბათს, 3 ოქტომბერს,

ქართული დრამატული საზოგადოების დახის მიერ

წარმოდგენილი იქნება:

— ზირველათ ახალი ზიქსა —

I.

ნიკოპარი

ღამა ოთხ მოქმ. კოსორტოვისა. თარგმ. ვ. გუნიასი.

II.

გებრის საღერელი

ვოდევ. ერთ მოქმედ. მაზურკევიჩისა. თარგ. დ. აწყურელისა.

მონაწილეობას იღებენ: ქბ-ნი ტასო აბაშიძე, ნ. გაბუნია-კაგარლისა, მ. მღვიანი. ა. ნებიერიძე, ნ. ჩხეიძე. ბ-ნნი: ვ. აბაშიძე, ვ. გუზია, შ. დადიანი, ს. სვიმონიძე, კ. ყიფიანი, კ. შათირიშვილი, დ. ჩარკვიანი, ვ. ურუშაძე.

წარმოდგენა დაიწყება 8 საათზედ.

ადგილების ფასი: ლოქები 2 მანეთიდან 10 მანეთამდე, ბალკონი 60 კაპეიკიდან 75 კაპეიკამდე, ამფითეატრი 1 მან. გალერეია 25 კაპ.—35 კაპეიკამდე. **შეზირდებისათვის ადგილები 40 კაპ.**

მზადდება წარმოსადგენად **მარუჩა, სულით ოგოლნი, შიო თავადი, ქოხი.**

რეჟისორი ვალერიან გუნია.

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА ЕЖЕДНЕВНУЮ ОБЩЕСТВЕННО-ЛИТЕРАТУРНУЮ И ПОЛИТИЧЕСКУЮ ГАЗЕТУ

„ВОЗРОЖДЕНИЕ“.

1-й № выдетъ 1-го октября.

ПОДПИСКАЯ ЦЕНА:

Для городскихъ подписчиковъ съ до- ставкою	На годъ	На 6 мѣсяцъ	На 3 мѣсяцъ	На 1 мѣсяцъ
Для иногородныхъ подписчиковъ съ пересылкою	6 руб.	3 руб.	1 руб. 50 к.	50 коп.
	7 руб.	3 руб. 50 к.	1 руб. 75 к.	60 коп.

Подписка привимается въ конторѣ газеты „ВОЗРОЖДЕНИЕ“, Тифлисъ, Головинскій пр., д. бр. Зубаловыхъ (въходъ съ Давидовской ул.). Плата за объявленія: за строку петита впереди текста 10 коп., позади текста—5 коп.

Съ января 1906 года „ВОЗРОЖДЕНИЕ“ будетъ выходить съ еженедѣльнымъ иллюстрированнымъ приложеніемъ съ карриатурами, при чемъ оба изданія будутъ стоить 10 руб.

Редакторъ П. А. Гомуа.

Редакторъ-издатель кн. П. I. Тумановъ.

რედ.-გამომც. ი. პ. როსტომაშვილი.